

Paedagogiek en psychologie in het leger.

Met belangstelling las ik het artikel van kapitein ROUFFAER in No. 4 van den 83sten jaargang van dit tijdschrift getiteld:

„Moet Psychologie gedoceerd worden aan onze instellingen van militair onderwijs?”

Reeds in 1906 werd het vraagstuk of paedagogiek behoorde te worden onderwezen op onze inrichtingen van militair onderwijs door mij aan de orde gesteld.

Er werden toen vele en velerlei bezwaren tegen aangevoerd, waarvan er m. i. geen enkel als overwegend mag worden beschouwd.

In hoofdzaak kwamen de bezwaren der tegenstanders hierop neer:

1. De opvoedkunde als wetenschap bestaat nog niet.
2. Er is geen voldoende aantal goede onderwerpen te vinden.
3. Bij minder goed onderwijs zal meer worden bedorven dan goedgemaakt.
4. Aanstaande officieren zijn te jong voor dergelijk onderwijs.
5. De examens zouden daardoor weer worden verzwagd.

De kapitein R. geeft nog als zijne meening te kennen dat thans de commissie waaschijnlijk ook onderwijs in paedagogiek niet noodig achtte, omdat in de boeken over dat vak over het geheel sprake is van kinderen.

Al deze bezwaren nu berusten m. i. òf op misverstaan van hetgeen bedoeld wordt met „onderwijs in paedagogiek” òf op voorbij zien van den huidige stand van de paedagogiek.

Verstaat men onder „onderwijs in paedagogiek” het voorschrijven van een leerboek, het opgeven van lessen daaruit, het overhooren van die lessen, het opgeven van repetitiën en het examineeren, dan zou ik de eerste zijn die me een tegenstander ervan zou verklaren.

Maar er is nog een geheel andere wijze van „doceeren” en die zal wel degelijk nut kunnen afwerpen.

In zijn standaardwerk zegt ZERNIKE:

„De opvoeder heeft behoefte aan een rijke opmerkingsgave en een groote ruimte van gemoed en ter verkrijging daarvan is oplettende paedagogische lectuur een bijna onmisbare voorwaarde;” en verder: „Dat is de waarde van paedagogische lectuur: zij leert ons nadenken en brengt ons in de juiste stemming.” Zie, dat is iets anders dan examen-kennis inpompen. En wat hier van lectuur gezegd wordt geldt — ik zou haast zeggen: natuurlijk! — ook van het „onderwijs”.

Dat onderwijs moet niet gericht zijn op het aanbrengen van een bepaalde dosis kennis, het moet deels de jongelieden teugelwijs en

wegwijs maken in de beginselen, zoodat zij paedagogische lectuur kunnen lezen, begrijpen en genieten en deels moet het zijn een ernstig wijzen op verplichtingen, die wachten en een aanwijzen van de wegen, die kunnen leiden naar een goede vervulling dier plichten, van de hulpmiddelen, die daarbij ten dienste staan en van de bronnen, waaruit geput kan worden.

Hierbij is het voor militaire kringen niet overbodig op te merken, dat men bij paedagogische lectuur niet moet denken aan lectuur over „kinderen” alleen; de laatste jaren wordt meer en meer werk gemaakt van de puberteit en na-puberteit-periode, wordt veel meer dan vroeger gesproken en geschreven over de opvoeding der jonge menschen (BRUINWOLD RIEDEL—GUNNING—JULES PAYOT—FOERSTER e. a.).

Ook thans wordt zeker den adspirant-officier wel gewezen op zijne toekomstige verplichtingen, maar dat geschiedt dan meer als „toevallig” zooals kapitein R. zeer terecht opmerkt; niet door mannen, die daartoe qualitate-qua berekend moeten zijn, omdat in de eerste plaats van hen wordt vereischt dat zij in hun „vak”, dat zij doceeren, doorkneed zijn; en nu spreekt het wel van zelf, dat een officier, die wiskunde, tactiek, pionier- en versterkingskunst, landmeten en waterpassen, krijgsgeschiedenis e. d. vakken doceert, daarom nog niet geschikt behoeft te zijn om paedagogische causeriën te houden. Die paedagogische causeriën, hoe aardig en hoe nuttig ook, acht ik op grond van mijne ervaring als leeraar in de wiskunde aan den Hoofdcursus, waar ik tevens belast was met het mentorschap van een bepaalde groep, beslist onvoldoende.

Trouwens meer en meer komt ook de behoefte aan „onderwijs” in paedagogiek op den voorgrond. Reeds jaren lang is b.v. Dr. GUNNING privaats-docent in dat vak te Amsterdam, terwijl thans pogingen worden gedaan om aan de Universiteit te Groningen een leerstoel in paedagogiek te openen, pogingen, die reeds in zooverre slaagden, dat binnenkort eene benoeming van een hoogleeraar is te wachten. Merkwaardig, dat in het leger die behoefte nog niet wordt gevoeld! Merkwaardig, omdat de officier in vreedestijd schier niets anders doet dan opleiden en opvoeden van jonge menschen in den moeilijksten leeftijd. Het is mij altijd een raadsel geweest, hoe het mogelijk is, dat men het overbodig acht de jongelieden kort vóór hun optreden als officier (b.v. de laatste twee jaren) ernstig voor die taak voor te bereiden.

De practijk is alles, zegt men. Volkomen juist! Maar welk vader zal, als zijn zoon de wijde wereld ingaat, nu daarom den jongen man ook niet in gesprekken ernstig voorlichten omtrent 'tgeen hem wacht?

Men meent toch niet, dat onze cadets en hoofdcursianen al zóó ernstig hun taak opvatten, dat een krachtig aanwijzen van den weg overbodig is? Men kan toch evenmin van meening zijn, dat het voor hen niet noodig is, hen in te lichten omtrent de moeilijkheden, die tegenwoordig gelegen zijn in sociale aangelegenheden, waarmede zij onophoudelijk te maken zullen hebben! Als het getij verloopt moet men de bakens verzetten. Onze tijd eischt van den officier oneindig veel meer dan van

zijn voorganger van vóór 25 jaar. Voelde de minister van Marine onlangs niet de behoefte den officieren een boek aan te wijzen ter bestudeering? Is dat niet een bewijs, dat er wel degelijk behoefte aan voorlichting bestaat? Waarom dan die niet bijtijds gegeven?

Omdat de paedagogiek als wetenschap niet bestaat? Alsof het de bedoeling kan zijn wetenschappelijk-paedagogische en paedologische studiën te maken! Immers neen! Er behoort echter te worden aange-
wezen een leider voor de aspirant-officieren, die hen zonder te veel wetenschappelijke verdieping den weg wijst, hen op hunne plichten als opvoeder, als voorganger wijst en hen tevens inleidt in de vraagstukken waarmede zij te maken zullen hebben.

De practijk, roept men altijd; het voorbeeld, dat is veel meer waard dan theorie! Zeker, volkomen waar; maar is het dan geheel overbodig dat ook eens aan die aspirant-opvoeder mede te deelen? Juist, zeggen nu de voorstanders van „een woord op zijn pas”, dat doen wij ook als „mentor” bij onze causeriën. Welnu, dat zou uitstekend zijn, indien daarvoor dan ook meer tijd beschikbaar was, en indien nu de mentor zelf óók uitmuntte in de gave om die causerie te houden.

Nòch het een, nòch het ander is het geval.

Alleen het leger laat zich aan deze vorming weinig gelegen liggen. Buiten het leger, waar men jonge menschen moet leiden wordt zeer veel aandacht gewijd juist aan die vorming van het personeel. Mijne ervaring daarbij is, dat ook bij het jonge personeel daarvoor veel belangstelling is en dat de behoefte aan die leiding, mits die eenmaal begonnen is, sterk wordt gevoeld.

Nog te vaak wordt in het leger gedacht dat er sprake is van gebrek aan wil en toewijding; wellicht is dat ook soms juist. Maar veeleet geloof ik, dat er gebrek was aan de leiding, aan de vorming tot leider, waardoor ontstaat onbekendheid met grondbeginselen en gebrek aan tact, gebreken die door „theorie” niet zijn aan te vullen, maar die door ernstige bespreking toch wel in zooverre zijn te ondervangen, dat den jongen leider te voren de oogen zijn geopend voor eigen fouten en de gevolgen daarvan. Van „les” in paedagogiek zou ik dan ook niet willen spreken.

Van leiding in paedagogischen zin echter verwacht ik, dat die zal kunnen medewerken tot 't aanbrengen van zelfkennis, tot het doen kennen van gevaren en tot 't doen ontwaken van het gevoel, dat men er met 't examen nog niet is; daarbij zal de lust tot nadenken over paedagogische vraagstukken kunnen worden gewekt, de behoefte aan paedagogische lectuur kunnen worden ontdekt en dan vertrouw ik zal blijken dat er van gebrek aan wil en toewijding minder sprake zal zijn, dan men wel eens gemeend heeft.

Hetgeen volstrekt niet beteekent dat de „leider”, de docent een soort „zede-preeker” zal zijn! Met redeneeren kan men niemand opvoeden; de bedoeling is dan ook niet, dat de docent de leerlingen zal opvoeden, maar, dat hij hen zal helpen den weg vinden om zich te vormen tot „opvoeder”, hetgeen zij zullen moeten worden.

Evenmin denke men, dat die docent dan wel heel erg in de ruimte zal moeten blijven, omdat hij niet in gewonen zin „les” zal geven. Er is werkelijk genoeg positief werk voor hem! Voor dengene, die hieraan twijfelt zal het voldoende zijn eens inzage te nemen van het belangwekkende werk van den helaas te vroeg ontslapen gep. majoor van het Indische leger RUITENBACH. Een uitmuntend werk, dat weinig bekend is, omdat het een boek is over militaire opvoeding en zooals ik reeds gezegd heb de aandacht van den jongen adsp. officier op het opvoedende gedeelte van zijn taak te weinig wordt gevestigd. Het bedoelde werk is wel een duidelijk sprekend bewijs, dat men bij het doceeren van paedagogiek aan een inrichting van militair onderwijs zich niet kan beroepen op het feit, dat er alleen boeken handelende over kinderen bestaan, hetgeen ik trouwens reeds weerlegd heb; hier nu is niet alleen een boek, dat niet over kinderen handelt, maar over jonge menschen, doch dat juist in 't bijzonder handelt over militaire opvoeding en uitsluitend daarover. De groote verdienste van wijlen majoor R. is dan ook, dat hij dat bewijs geleverd heeft, al is er overigens natuurlijk nog wel verbetering in 't boek gewenscht.

Trouwens deze eersteling bevat zooveel verdienstelijks, dat voorloopig verbeteren nog moeilijk genoeg zal zijn.

Kende de commissie, die besloot tot niet doceeren van paedagogiek dat boek? Ik bedoel niet, of zij er wel eens van had gehoord, of er wel eens iets van had gelezen, maar heeft zij het doorgewerkt? Zoo ja, dan zou het interessant zijn te vernemen, welk bezwaar zij tegen zulk een boek zou hebben als handleiding voor de leerlingen van het oudste jaar der officiersopleiding.

De militaire medewerker van de N. R. Ct. gaf een zéér gunstige en uitvoerige recensie er van.

Wanneer wij nu zulk een degelijk werk hebben — wanneer aan het vak meer aandacht werd besteed, zouden nog wel meerdere werken volgen onderstel ik — kan 't ons dan niet koud laten of „de opvoedkunde als wetenschap bestaat of niet?”

Dat is immers een strijdvraag, die niet de minste invloed kan hebben op de vraag, of het nuttig is onze jonge officieren en adsp. off. in te leiden in een voor hen zeer belangrijk terrein.

Dit bezwaar van tegenstanders kunnen wij dus verder wel laten voor 'tgeen het is.

Dat er geen voldoende aantal goede onderwijzers te vinden zouden zijn, mag ernstig betwijfeld worden nu het onderwijs en de opleiding voor den officiersrang gecentraliseerd zal worden.

Indien ooit, dan zal bij dit onderwijs gezegd moeten worden: te veel schaaft. Er zullen niet al te veel „lessen” mogen worden gegeven. Indien aan dien eisch wordt voldaan en slechts aan de beide oudste studie jaren les wordt gegeven aan één inrichting zal er wel niet zoo'n heel groot aantal leeraren noodig zijn en zal er dan ook geen vrees behoeven te bestaan voor slecht onderwijs, dat overigens ook bij

andere wel zal schaden en dus niet een speciaal bezwaar tegen „les” in paedagogiek is.

Rest nog het bezwaar dat de adsp. officieren daarvoor te jong zijn. Indien zij te jong zijn om een studie te maken van hetgeen in deze hunne verplichtingen zijn, zouden zij dan niet te jong zijn om enkele weken later die plichten te vervullen?

Natuurlijk moeten de jonge officieren degelijke leiding hebben van hunne chefs, maar zij treden toch aanstonds als leider van hunne ondergeschikten op en zeker doen zij dit na 1 jaar.

Van tweeën één: of zij zijn ook daarvoor te jong, of zij zijn ook niet te jong om 1 à 2 jaar te voren op die verplichtingen te worden gewezen.

Degeen, die den adsp. off. te jong acht, moet dan ook onmiddellijk verhooging van den minimum leeftijd voor aanstelling tot officier eischen. Waar dit niet geschiedt, make men toch óók geen bezwaar er tegen, dat die zoo jonge menschen dan tenminste zoo goed mogelijk onderlegd zijn niet alleen, maar dat hunne belangstelling voor dat deel hunner taak is gewekt en hun den weg is gewezen die er veilig heen en doorheen voert.

Het komt mij voor, dat al die bezwaren versmelten zouden als sneeuw voor de zon, indien de zaak werd aangepakt. Wat wijlen majoor RUTENBACH deed, is véél meer waard dan alle wikken en wegen of het wel mogelijk zou kunnen zijn.

Hij bewees, dat het mogelijk was. Waarom zijn werk niet dankbaar aanvaard?

Zij, die wenschen, dat de jonge officier na zijn examen, als hij wat ouder is zich in dergelijke werken zal verdiepen, vergeten daarbij, dat het dan eerst noodig is, dat hij tot een dergelijke studie is voorbereid. Immers zoo wordt ook de tactiek onderwezen, niet omdat de jonge officier daardoor een tacticus is, maar daarentegen juist, omdat hij na die inleiding tactisch zal kunnen beginnen te bestudeeren.

De geheele officierenopleiding wil immers niet anders zijn dan eene studie tot inleiding van de feitelijke studie.

Bovendien vergete men niet, dat zij die gaan studeeren na hun examen niet licht een voor hen geheel vreemd vak (waarvan zij meestal de bronnen, ja zelfs soms den naam niet kennen!) zullen verkiezen bóven een vak, dat hun rechtstreeks van nut kan zijn; want de studie der paedagogiek werpt voor hare beoefenaars geen rechtstreeks nut af en vooral geen onmiddellijk „tastbaar” nut.

Voor al nu in het leger dat vak nog genegeerd wordt, bestaat er zelfs kans, dat de studie er van den jongen officier zelfs zal kunnen schaden, doordien ouderen of meerderen van meening zullen zijn, dat die studie niet in overeenstemming is met de noodige militaire qualiteiten. Want er bestaat ook wel eenig gevaar, dat de studie van dat vak den jongen krijgsman toerust met een „philosophischen” trek, dien hij niet behoeft, hetgeen vooral het geval kan zijn, indien hij zonder leiding de studie

begint. Reden te meer om den adspirant-officieren in de „militaire opvoedkunde” in te leiden.

Feitelijk zou ieder, die paedagogiek wil studeeren, te voren psychologie gestudeerd moeten hebben. In de praktijk is van dezen theoretischen eisch echter afgezien. Het is ondoenlijk.

De psychologie vordert zooveel studie, dat het vak als inleiding tot de paedagogiek — hoewel feitelijk als zoodanig noodig — onmogelijk kan dienen. Het vak is ook te moeilijk om aan elk onderwijzer b.v. te worden onderwezen. Het zal dus ook te moeilijk zijn om te worden gedoceerd aan alle adspirant-officieren.

Men bedenke echter, dat dit geldt voor de studie der psychologie. Hetgeen volstrekt niet wegneemt, dat voor onze adspirant-officieren eene inleiding tot de beginselen der psychologie heel goed kan worden gegeven en heel nuttig, ja noodig geacht moet worden.

Het zal immers onnoodig zijn, dat de jonge adspirant-officier zich verdiept in de ARISTOTELISCHE vermogenstheorie of in de HERBART'sche voorstellingsleer. Evenmin zal het noodig zijn hem de moderne psychologische theoriën van den grond af te laten bestudeeren. Hoe belangrijk ook de experimenteele psychologie is, toch zegt één harer beste beoefenaren, MUNSTERBERG, er van, dat de kostbaarheid zijner instrumenten in omgekeerden reden staat tot het vierkant van hunne betrouwbaarheid. Maar die studie is ook onnoodig.

Sommige lezers zullen wellicht al voelen opkomen de gedachte: „dus halve kennis!”

Dat zou een groot gevaar zijn in veler oogen. En inderdaad acht ook ik in beginsel halve kennis een groot kwaad.

Maar volstaan wij bij „hulpvakken” daarmee niet veel vaker?

Kan men zeggen, dat de officier méér dan halve kennis bezit van strafrecht, van landmeten en waterpassen, van oorlogsrecht, van versterkingskunst, van ballistiek enz., enz., enz.?

Het is maar de vraag of die „halve” kennis omvat een met zorg gekozen deel van het geheel.

Welnu, het is zeer goed mogelijk den adspirant-officier zonder overdrijving en zonder het aanbrengen van „halve kennis” in den slechten zin des woords te onderwijzen eene inleiding tot de psychologie zóó, dat hij daarvan nut trekt.

Naast enkele hoofdzaken van de experimenteele psychologie zou de studie der speciale psychologie en de massa-psychologie voor den officier uitmuntende vruchten kunnen afwerpen.

Men versta mij goed: Zoowel de paedagogiek als de psychologie moet worden gedoceerd, echter beide vakken niet als onderwerpen van wetenschappelijke studie, maar als practische hulpvakken, zooals „strafrecht” en „oorlogsrecht” en dergelijke vakken, die ook niet in wetenschappelijken zin worden onderwezen. Daarbij bedenke men, dat alleen

een inleiding moet worden gegeven en dat vooral niet te veel lesuren er aan mogen worden gewijd.

Het spreekt wel van zelf, dat de practijk niet uit het oog mag worden verloren. Die is en blijft een hoofdzaak.

Terloops zij opgemerkt, dat m. i. aan den Hoofdcursus der practische opleiding vele en velerlei moeilijkheden in den weg staan, en dat de „lichamelijke opvoeding” inclusief het schermen er althans, toen ik er leerling was en ook nog toen ik er leeraar was, te stiefmoederlijk beedeeld moest zijn door gebrek aan voldoende tijd. Hoewel er uitstekende schermers waren onder de leerlingen kon men niet zeggen, dat de leerling er schermen leerde, al leerde hij er de beginselen van. Bij dergelijke vakken nu acht ik een „inleiding” beslist onvoldoende. Naast studie van paedagogiek en psychologie acht ik het beter tot haar recht komen van de militaire lichamelijke opvoeding een besliste eisch. Aan de Kon. Mil. Academie ken ik den toestand in deze niet, maar daar zal meer tijd zijn en zal dus ook de toestand vermoedelijk beter zijn.

Wat de opmerking van de kapitein R. betreft over de detachering der cadetten, deze onderschrijf ik geheel. Hoewel dat de zaak slechts weer een weinig zou vooruitbrengen, toch acht ik een huisvesting der gedetacheerden te midden hunner ranggenooten een voordeel.

Dit zal natuurlijk niet wegnemen dat na den dienst de cadets elkaar zooveel mogelijk zoeken, hetgeen zeer natuurlijk is, maar 'tgeen ook oorzaak is, dat daardoor de zaak slechts een weinig wordt verbeterd. Elke verbetering in dit opzicht acht ik echter winst, hoe gering die dan ook wezen moge. Zou een korte detachering in de positie van „soldaat” niet zeer gewenscht zijn?

Deze opmerkingen aangaande de practijk en de lichamelijke opvoeding lasch ik in om goed te doen uitkomen, dat de voorstanders van paedagogiek- en psychologie-onderwijs volstrekt geen bovenmatige waarde aan de „boekenstudie” hechten.

De zaak is eenvoudig, dat de aspirant-officier behoort kennis te nemen van die beginselen van deze vakken, die hem van groot nut kunnen zijn en dat hij in dezen tijd, waarin beide vakken meer en meer buiten het leger de aandacht vragen op geestelijk gebied, evengoed daarmee zijn voordeel doe, als het geschiedde toen de lichamelijke opvoeding hare intrede deed.

Was het ons vroeger als korporaals niet ten strengste verboden te „voetballen”? En heeft men niet te juister tijd de bakens verzet en het voetbalspel als een welkome gast binnengehaald?

De studie van beide vakken is onontbeerlijk voor den officier.

Wat toch zou het den officier baten, al ware hem alle strategische en tactische kennis in het hoofd gevaren, indien hij zijne manschappen niet kende, indien hij ze niet kon leiden, indien hij in den blinde tastte bij de keuze van geschikte personen voor uitvoering van bepaalde opdrachten; indien hij slechts werd gehoorzaamd om de uiterlijke ken-

teekenen van zijn rang, indien hij van zijne mannen het vertrouwen niet had weten te winnen, indien zijn ondergeschikten niet in hem geloofden?

Nu weet ik wel, dat men mij zal tegenwerpen: „En wilt ge dat uit boeken leeren!”

Maar dat is een gemeenplaats, die men op alle studie en op de militaire studie in het bijzonder, op alle kunst en op de krijgskunst in het bijzonder kan toepassen.

Met hetzelfde recht zou ik kunnen vragen: „Meent ge, dat ge strategen vormt door de studie der strategen of tactici, door de studie der tactiek?” „Dacht ge, dat ge humane officieren vormdet door de studie van het oorlogsrecht, of rechtvaardige officieren door de studie van het strafrecht?”

En als het antwoord daarop ontkennend moet luiden, mag dan mijne conclusie zijn: „Wèg dan met de studie der strategie, der tactiek, van het oorlogs- en van het strafrecht?”

Het voorbeeld is scheef zult ge zeggen. En dat is de fout van alle voorbeelden. Maar ik onderstel, dat er lezers zullen zijn, die zullen zeggen: „Dat alles gaat voor de paedagogiek stellig niet door, want „opvoeden” is een zaak van karakter en niet van weten.” Toegegeven, maar ik dacht, dat ook aanvoeren, krijgvoeren, „tactiek” ten slotte ook een zaak van karakter was.

Niet de kennis van de strategie en der tactiek was het, die NAPOLEON schier onoverwinnelijk maakte, maar zijn karakter: zijn onuitputtelijke energie. Zijn stalen wil, zijn goed geëquilibreerde emotionaliteit, zijn reusachtige activiteit, de zeldzaam juiste functioneering van zijn bewustzijn, dat waren de oorzaken, dat die kennis zulke vruchten kon afwerpen.

De spreuk „kennis is macht” heeft haar tijd gehad. Niet de kennis is de macht, maar de kennis is het wapen, dat in de handen van een sterk karakter tot macht voert. Niet om de paedagogische en psychologische kennis is 't dan ook in de eerste plaats te doen maar wel om de invloed, die door het woord en door lectuur uitgeoefend kan worden op de vorming tot opvoeder, tot aanvoerder, tot leider.

Wel eens te veel wil men tegenwoordig „indirect” opvoeden. Het levende woord, de lectuur zijn machtige hulpmiddelen, die toch ook buiten het leger duchtig worden gebruikt.

Hoe anders komt het, dat de leiders van den matrozenbond zulk een invloed hebben?

Men bedenke wel, dat hier steeds sprake is van bijna volwassenen!

Eindelijk bedenke men dat, al is kennis dan geen macht genoemd door mij, maar een wapen, het toch in elk geval dan ook nuttig is onze officieren zoo goed mogelijk te wapenen!

Het is wel onnoodig te zeggen, dat de persoonlijkheid van den docent voor deze vakken van het grootste gewicht is, en van overwegenden invloed zou zijn op de resultaten van het onderwijs. Toch releveer ik dit, omdat kapitein R. mededeelt, dat „reeds een candidaat in de wijs-

begeerte hiervoor (voor het doceeren der psychologie) in aanmerking kan komen", waarmede wel niet gezegd is, dat ieder zoodanige candidaat ook geschikt daarvoor zou zijn — en ook wel niet bedoeld zal zijn dit te zeggen — maar wat toch bij den lezer het denkbeeld zou kunnen vestigen, dat hier de keuze van den persoon niet zwaarder behoefde te wegen dan bij andere vakken. Voor paedagogiek en voor psychologie beide zou ik juist van meening zijn dat de persoonlijkheid van den leeraar van zéér grooten invloed zou zijn op de resultaten van het onderwijs.

Het komt mij voor, dat de psychologie, de physiologie, de hygiëne, de paedagogiek (in engeren zin) en de lichamelijke opvoeding behoorden te worden vereenigd tot één „groep" van leervakken. (Onder lichamelijke opvoeding hier te verstaan: openluchtspel, gymnastiek, schermen, zwemmen, schaatsenrijden.)

Indien het op deze wijze mocht gelukken te verkrijgen jonge officieren, die waarlijk goed „lichamelijk opgevoed" zijn, wiens belangstelling is gewekt voor de andere bovengenoemde vakken en bij wie de grondslagen voor verdere studie en voor het kunnen verwerken van lectuur op dat gebied zijn gelegd, zou er een m. i. zéér belangrijke schrede in de goede richting zijn gedaan.

Alkmaar.

G. H. HONING,

*Directeur van het Rijks Opvoedingsgesticht
te Alkmaar.*

Reserve-officier bij de Landweeer-Infanterie.

NASCHRIFT.

Bovenstaande werd door mij geschreven in de maand Juni, na lezing van het eerste artikel van kapitein R. in No. 4 van dezen jaargang, dat mij toevallig niet eerder in handen kwam. De redactie was zoo welwillend mij daarop mede te deelen, dat op dit artikel nog een vervolg te wachten was, waarop ik meende te moeten wachten, alvorens mijn artikel voor plaatsing aan te bieden. De mobilisatie was oorzaak, dat het vervolg niet in mijn handen kwam voor November. Thans meen ik, na lezing te kunnen constateeren, dat ook dit vervolg en mijne beschouwingen niet veel uiteen loopen, hetgeen m. i. opmerkenswaardig is, omdat ik dat vervolg niet had gelezen, toen ik mijn artikel te boek stelde.

Enkele kanteekeningen mogen thans nog op hare plaats zijn.

Wellicht zou kapt. R. nog eens willen toelichten, wat hij bedoelt met de uitdrukking, dat de massa braaf is; zonder eennige toelichting schijnt mij dat niet als vaststaand te mogen worden aangenomen (blz. 581). Vermoedelijk was het ook niet de bedoeling te zeggen dat „domheid" en „gevoel" voorwaarden zijn voor een intens ontwikkelde phantasie, hetgeen toch m. i. te lezen is op blz. 582, waar de schrijver zegt, dat

„domheid en gevoel maken 1), dat de verbeeldingskracht zeer intens ontwikkeld 1) is bij de massa”. Ook mag wel wat meer licht worden geworpen op de groote rol, die gespeeld wordt door de secundaire functie, terwijl dan ook betwijfeld mag worden of het wel heel gelukkig is uitgedrukt, als de schrijver zegt, dat „verstand” een karakter-e l e m e n t is (blz. 579). Wat de schrijver op blz. 578 zegt van de wraakidée mag ook nog niet als een vaststaande waarheid worden aangenomen en zou wat voorzichtiger geformuleerd kunnen worden; het laatste woord daarover is nog lang niet gesproken. Het op blz. 580 vermelde spreekwoord „willen is kunnen” is m. i. niet z ó ó verwerpelijk als de schrijver meent, mits het niet op onoordeelkundige wijze in uiterste consequentie wordt gehanteerd, iets wat nimmer moet geschieden en zeker nooit met spreekwoorden.

Op blz. 579 geeft de schrijver m. i. zeer juist de toestand weer, waar hij zegt: „Weet de jonge officier . . . enz.”

Het denkbeeld van de militaire tuchtschool komt mij een zéér gelukkig voor en zeer goed uitvoerbaar tevens, mits commandant (directeur) en personeel zorgvuldig worden gekozen en niet, zooals zelfs bij onze voornaamste militaire onderwijsinrichtingen, voortdurend wisselen. Terloops zij hier gevraagd of het niet mogelijk zou zijn bij uitstek geschikte hoofden aan de voornaamste militaire onderwijsinrichtingen na centralisatie voor vast te benoemen? Voor deze inrichtingen m. i. een groot voordeel, voor een tuchtschool een gebiedende eisch.

Eindhoven, 15 Nov. '14.

G. H. HONING.

1) Spatieering van mij.

De Balkanoorlog van 1912—1913.

(Vervolg en slot van blz. 653.)

Mijn laatste artikel over dezen krijg, die vooral in zijn eerste periode loopende tot den wapenstilstand van Tsjataldsja op den 4^{den} Dec. 1912 belangwekkend is, verscheen in de September-aflevering van dit tijdschrift.

Sedert was de Europeesche krijg uitgebroken en boeiden de eerste operatiën van dit nieuwe zooveel ingrijpender drama, ieders aandacht. Eerlijk gezegd — ik begreep, dat voor mijn onderwerp geen belangstelling kon worden gevraagd en deed dus vrijwillig afstand van het voorrecht verdere beschouwingen aan den Balkanoorlog te wijden. De redactie ziet het echter anders in, zij meent, dat wel degelijk belangstelling voor dit onderwerp blijft bestaan en deze, weder, nu de eerste spanning is geweken en wij eenigszins aan den nieuwen toestand gewend zijn, mag worden gevraagd.

't Kan zijn; in ieder geval verplicht mij de aantekening: „wordt vervolgd” aan het eind van mijn laatste artikel die belofte gestand te doen. Juist was het moment aangebroken, waarop de Tsjataldsja-linie, waaraan in het laatste artikel uitvoerige beschouwingen waren gewijd, zou worden aangevallen. Het minste, wat men van mij mag vergen, is wel dien aanval althans nog te schetsen. Daar deze een zeer geschikt slot aan mijn reeds zoo lang voortgezette artikelenreeks kan vormen, komt dit juist goed gelegen.

Mijn laatste beschouwingen besloot ik met de opmerking: „Vooral de groote artilleristische overmacht aan Bulgaarschen kant verzekerde den aanvaller ook thans weer de overwinning; onder twee voorwaarden echter: dat n.l. de infanterie-aanval zou worden voorbereid door het tot zwijgen brengen van de vijandelijke verdedigende artillerie en dat daarop een innig samenwerken van geschut en infanterie, deze laatste zou in staat stellen, den in welvoorbereide versterkingen genestelden vijand daaruit te verdrijven. Alleen door stormrijp maken dier stelling zou dit te verkrijgen zijn.

Dat de Bulgaren, waar zij eerst zoo hadden gedraald, deze verstandige tactiek verzuimend, ontijdig tot een in artilleristischen zin zeer onvoldoend voorbereiden en ondersteunden aanval overgingen, zou hen het eerste bloedige échec in dezen krijg berokkenen.

Nauwelijks was het op den 17^{den} Nov. licht geworden of over de gansche Bulgaarsche aanvalslinie werd een hevig geschutvuur op de Turksche batterijen voor zoover zij zichtbaar waren, geopend. Doch

daar de afstand groot en de doelen moeilijk te onderkennen waren, had dit vuur op de zeer verdekt opgestelde Turksche artillerie weinig uitwerking. Zelfs bleek de verdediger op sommige punten overmachtig, omdat hij thans, rijkelijk van munitie voorzien, deze tegen de goed waarneembare Bulgaarsche batterijen niet spaarde en vele honner tot zwijgen bracht.

Niettemin nam het Bulgaarsche hoofdkwartier — haast zou men zeggen op theoretische gronden — aan, dat door het geweldige artillerievuur, hetwelk op de stelling des vijands was afgegeven, die positie ernstig was geschokt en dus de infanterie-aanval voldoende was voorbereid.

De uitkomst bewees echter, dat zulks in de practijk geenszins het geval was, integendeel — toen de aanvalscolonne zich ontwikkelden, bleek de Turksche artillerie nagenoeg ongeschokt, daar zij onmiddellijk een vernietigend, een goed gericht vuur op de tegenpartij opende. Spoedig kwam hij tot staan en dit in een terrein, waarin verder voorwaarts gaan nagenoeg onmogelijk was, terugtrekken althans overdag zoo goed als vernietiging beteekende.

Eerst later zal kunnen worden uitgemaakt in hoeverre ook de infanterie-aanval goed was georganiseerd, d. w. z. elke divisie een aanvalstrook was toebedeeld en de samenwerking tusschen de wapens in casu artillerie en infanterie was geregeld.

Wel moet erkend, dat aan Bulgaarsche zijde het zwakste gedeelte van de vijandelijke stelling, het boschrijke terrein op den Turkschen rechtervleugel, was onderkend; daartegen werd de hoofdaanval gericht.

Daar slaagde de aanval dan ook beter, omdat hier te midden van het uitgestrekte boschterrein voldoende vrijmaking van het schootsveld onmogelijk was geweest. Reeds in den voormiddag van den 17^{den} zetten hier de 3e en de 9e Bulgaarsche divisie met kracht den aanval door; nam de 3e Divisie Lazarkieu en wierp zij de 8e Turksche divisie terug. Zoodra de aanvaller echter uit het hout naar voren rukte, geraakte hij onder hevig artillerievuur, kwam de beweging tot staan en was hij genoodzaakt zich in te graven.

Rechts van de 3e Divisie was de 9e opgerukt; ook zij had in den aanvang succes. Over Kastania en Lazarkieu naderde zij tot op 600 M. de voorste Turksche loopgraven. Toen kwam ook deze aanval onder het krachtige artillerievuur van den verdediger tot staan en werd elke poging tot den stormaanval over te gaan, onmiddellijk door enorme verliezen onderdrukt.

Was in de hier besproken terreinstrook de aanval, betrekkelijk althans, nog in zooverre gelukt, dat men althans tot op zeer werkzamen afstand van het geweervuur de stellingen der tegenpartij had kunnen naderen, meer naar het Zuiden was de gesteldheid van het aanvalsterrein zóó ongunstig, dat men een andere gedragslijn moest volgen.

Reeds gedurende den nacht van 16 op 17 November waren de 4e, 6e en 10e Bulgaarsche divisie door de geheel open, moerassige dalen

van de Katarzi en Karasoe-Dere opgerukt en hadden deze gevaarlijke terreinstrook onder bescherming der duisternis doorschreden.

Onvoldoende beveiliging in het voor hun stellingen gelegen gebied, gebrek aan waakzaamheid waren oorzaken, dat de Turken bij het aanbreken van den dag de Bulgaren over de geheele linie tusschen Kastania en de golf van Boejoek Tzekmedsjeh tot op betrekkelijk korten afstand voor hun loopgraven zagen oprukken en over het gansche front werden aangevallen.

Intusschen moest de aanvaller, die toen op 1200 M. van hun stelling op de Oostelijke heuvelkammen was genaderd nog het zwaarste gedeelte van den te doorloopen weg afleggen. De dag was toen aangebroken en de Turksche artillerie kon, het vuur op werkzamen afstand openend, den dreigenden toestand redden.

Onder het vereenigde vuur van de infanterie, van mitrailleurs en geschut kwam de Bulgaarsche aanval op ongeveer 1000 M. afstands van de Turksche posities tot staan en moest de nacht worden afgewacht alvorens aan verder oprukken kon worden gedacht.

Resumeerend kan dus worden gezegd, dat de aanval op den 17^{den} was mislukt, in zooverre hij over gansch de linie tot staan was gekomen en de Turken zich in hun stellingen hadden gehandhaafd.

Voor een troep, die tot dusverre steeds was teruggeslagen en dat onder omstandigheden, die, zooals wij weten, weinig minder dan een herhaalde *débaclé*, een wanordelijke vlucht waren geweest, in zekeren zin een succes van beteekenis, dat in staat was het diep geschokte moreel der Turken belangrijk te verhoogen. Alleen dit was reeds een factor van enorme beteekenis, omdat het hun had bewezen, dat de gevreesde tegenstander toch niet onoverwinnelijk was en hun vertrouwen in zich zelve en in de uitwerking van hun vuur herstelde.

De tweede gevechtsdag zou bewijzen, dat, indien zij maar krachtig weerstand boden en zich niet door het offensief des vijands lieten intimideeren, diens *élan* kon worden gebroken.

Het *échec* der Bulgaren kan naast de hiervoor gereleveerde onvoldoende voorbereiding door hun artillerie aan het vooral in het midden en Zuiden buitengewoon moeilijke aanvalsterrein en de zeer sterke heuvelstellingen der verdedigers worden toegeschreven.

Den 18^{den} November ging het hun, zooals trouwens was te voorzien, weinig beter; de Turken waren thans op hun *qui vive*, de aanvalskracht der Bulgaren was onder de directe werking van hun vuur reeds belangrijk verzwakt, het laatste deel der te doorloopen vuurzone, de Oostelijke hellingen der Karasoe-Dere, buitengewoon moeilijk en het moreel des verdedigers door het succes van den vorigen dag gestegen. Onder zulke omstandigheden was de mislukking van den aanvaller te voorzien.

Doch men kon moeilijk de eenmaal aangevangen onderneming opgeven, het eergevoel der Bulgaren, de geringschatting voor de steeds gemakkelijk geslagen tegenpartij verbood zulks en dan — men begreep, dat een terugtocht niet alleen groote verliezen, maar ook een bedenke-

lijken stilstand in de operatiën zou veroorzaken. De aanval moest dus tot elken prijs worden doorgezet. Dien prijs hebben de Bulgaren dan ook gewillig betaald, doch de eindoverwinning kon er niet door worden gekocht.

Op den 18^{den} Nov. werd op den voor den aanval meest gunstigen vleugel, den noordelijken, de voorwaartsche beweging opnieuw aangezet.

Ook thans werd hij niet stelselmatig voorbereid; men vergat, dat men niet meer te doen had met den tegenstander van Kirkilisse en Lule Bourgas, doch met een vijand, die tot het uiterste besloten, vertrouwend op zijn eerste succes en de sterkte van zijn welvoorbereide stelling, het laatste bolwerk van zijn verzet hardnekkig wilde verdedigen.

De Bulgaren konden er ondanks verschillende krachtige aanvallen niet in slagen voldoende terrein en overwicht op den tegenstander te winnen, om tot den stormaanval over te gaan. De Turksche stelling was daartoe niet voldoende geschokt. Op het Zuidelijk deel van het slagveld ging het hun trouwens weinig beter, vooral omdat zich hier de kracht der Turksche artillerie onder gunstige omstandigheden kon doen gelden. Zoomin de 4e als de 6e en 10e divisie kwamen vooruit, daar zij den geheelen dag waren genoodzaakt in de loopgraven, die zij gedurende den nacht hadden opgeworpen, dekking te zoeken.

De aanval, die op den 18^{den} November was gebroken, vertoonde op den 19^{den} nóg minder kracht; enkele plaatselijke aanvallen uitgezonderd, gebeurde er weinig, dat vermelding verdient. Van een stelselmatige vernieuwing van het offensief door een herhaling van de voorbereiding van den infanterieaanval door artillerievuur, teneinde dezen vervolgens over het geheele front gereorganiseerd, te herhalen, was geen sprake.

De vraag rijst echter, waarom niet reeds op den 18^{den}, toen de Turken de overtuiging hadden verkregen, dat het feitelijke voordeel, de overmacht zelfs aan hun kant was, tot het tegenoffensief zijn overgegaan.

Deze vraag brengt van zelf onze aandacht op MAHMOET MOEKTAR PASJA, die ook in deze dagen en vooral op den 18^{den} Nov. den stoot tot dit offensief had kunnen geven.

Op het centrum en Zuiden was het terrein door de aanwezigheid van de Katarzi en Karasoe-Dere en het gemis van eenigerlei dekking zoowel voor den aanval als voor den tegenaanval ongeschikt. In het Noorden lag het geval, zooals wij uit de beschrijving der stelling weten, geheel anders en hier juist commandeerde de onstuimige aanvoerder van het IIIe leger.

MAHMOET MOEKTAR was inderdaad de ziel der Turksche energie.

Het ongeluk wilde echter, dat hij reeds in den vroegen morgen van den 18^{den} November werd gewond.

Waar nu juist in het Noorden de strijd het hevigst was, het verst werd doorgezet en deze vleugel de gevaarlijkste was, terwijl hier de bekwaamste aanvoerder het bevel voerde, bestaat voldoende aanleiding daarbij wat langer stil te staan.

Den 17^{den} begaf zich MOEKTAR, die zijn positie dagelijks versterkt had naar Derkos. Reeds bij het eerste morgenkrieken hoorde hij het kanon bulderen. Ook Majoor VON HOCHWAECHTER vertelt in zijn dagboek van den 17^{den} November: „een hevige kanonnade doet ons bij het aanbreken van den dag ontwaken. Onafgebroken weerkaatst de echo der heuvelen het geweld van dit vuur. De PASJA (M. M.) beweert dat men met marinestukken vuurt. Nooit heb ik zoo'n helsch spectakel gehoord.”

MOEKTAR PASJA, die eerst van plan was naar Derkos te gaan besluit zich onder deze omstandigheden in allerijl naar Koeroe Kawak te begeven. Het vuur is thans over de gansche linie geopend. Om 8 uur bereiken wij Koeroe Kawak; boven van het fort overziet men de geheele stelling. Ver in zee zie ik drie pantserschepen, die aan het gevecht deelnemen. Het brandpunt van den strijd is recht voorwaarts van het fort Beeker op den rechtervleugel van het IIe korps.

Door deze beschrijving reeds een weinig georiënteerd, vergezellen wij thans den bevelhebber; VON HOCHWAECHTER, dien wij straks mischien nog even zullen spreken, bevindt zich trouwens ook in zijn staf.

Van Koeroekawak begeeft hij zich naar Ouschaktabia midden in het vak, dat hem ter verdediging was toevertrouwd en waar twee houwitsers waren opgesteld (dit zijn de twee forten t. Z. van Lazarkieu).

Over het gansche front streed de infanterie zeer hardnekkig en onderhield zij een goed gevoed vuur op de vijandelijke tirailleurs of op de aanvalscolonnes. De Bulgaren trachtten vooral de Turksche batterijen onder vuur te nemen; talrijke projectielen sprongen dan ook op de heuveltoppen van Karadzali en Oerdzoenli.

De geringe sterkten der effectieven, de geringe geoefendheid der troepen en de groote verliezen door de cholera berokkend, hadden het onmogelijk gemaakt voor een vak van 10 K.M. lengte een algemeene reserve af te zonderen. MOEKTAR verzocht versterking aan het Algemeen Hoofdkwartier en had de voldoening spoedig daarop de 29e divisie van het Ie korps te zien verschijnen.

Inmiddels waren de Bulgaren er toch in geslaagd tegen den avond de voorgeschoven linie, welke de Turken op den rechtervleugel en in het centrum hadden bezet, te nemen. De regimenten 85 en 86 respectievelijk behoorend tot de 8e en 9e divisie wierpen hen terug.

In den avond kwam bericht, dat de vijand op het geheele front was teruggeslagen.

Daar ik — aldus MOEKTAR — overtuigd was, dat wij den volgenden morgen tot het offensief zouden kunnen overgaan, had ik gedurende den nacht die batterijen, welke bij Oeschak Tabia hadden gestaan, vooruit doen komen.

Ten 6 uur 's morgens zaten wij te paard. Het allereerst ging ik naar de 9e divisie, ten einde het terrein van af de schans Heri Tabia (t. N. van Lazarkieu) in oogenschouw te nemen, alvorens mijn infanterie in te zetten.

De batterijen stonden gereed om het vuur te openen. Vijftig pas meer

naar voren lag een compagnie jagers ter bedekking van de artillerie.

Het gansche terrein voor ons — vertelt MOEKTAR — was den vorigen avond heroverd en niemand twijfelde er een oogenblik aan of de troepen, die het bezetten, waren dezelfde, die het den vijand hadden ont-rukt. Omstreeks middernacht had trouwens mijn chef van den staf SALAH EDDIN BEY de werken en loopgraven nog bezocht. In snellen gang reed ik dus den weg af, die Zuidelijk van die dekkingen naar Heri Tabia voerde. Nauwelijks hadden wij twee à driehonderd Meter in galop afgelegd, of wij ontmoetten infanterie, die in volslagen wanorde de hellingen afdaalde, maar vruchteloos ondervroeg ik de manschappen — officieren waren er niet bij — naar de oorzaken van hun vlucht.

Zooals hij reeds bij vorige gelegenheden onder zulke omstandigheden had gedaan, trok de PASJA onmiddellijk zijn sabel en joegen hij en zijn staf den troep in zijn loopgraven terug.

Ik bevond mij toen tusschen Heri Tabia en Aivalli Tabia (t. h. v. Lazarkieu) — verhaalt MOEKTAR, de voornaamste ooggetuige verder — aan alle kanten, ook uit de loopgraven voor mij, vielen schoten en ik meende niet anders, dan dat de manschappen elkaar in hun verwarring onder vuur namen. Mijn staf verspreidde zich naar alle richtingen, en riep hen toe, het vuur te staken, maar het schieten werd eerder heviger. Op dat oogenblik reed ik alleen tusschen beide partijen en was op ongeveer 150 M. van de schans verwijderd; voor mij uit bevond zich mijn staf, die den manschappen toeschreeuwde: „niet schieten, ophouden met vuren!” hij was tot op 15 pas van... den vijand genaderd. Toen ontdekten mijn officieren hun vergissing; „het zijn Bulgaren!” — werd geroepen en keert makend wierp men zich in een ravijn, dat op ongeveer 40 Meter van de schans was.

KEMAL BEY was zoo dicht bij den vijand, dat hij hem met de bajonet bedreigde, terwijl een officier hem in het Turksch toeriep „Teslim ol!” (geef U over).

Toen opende de tegenpartij een hevig vuur en wondde of doodde verscheidene officieren van MOEKTAR's staf en werd deze zelf ten slotte ook op verschillende plaatsen getroffen. Zijn paard werd doodelijk getroffen, hij zelf stortte ter aarde, waarop hij zich ernstig gewond naar een dichtbegroeide plek sleepte en, daar nu ook meerdere Turksche bataljons voor een tegenaanval toesnelden, tusschen twee vuren liggen bleef.

In hetgeen MOEKTAR hier overkwam is een heilzame les gelegen voor die chefs, welke door hun energie, hem persoonlijken moed en het verlangen alles zelf te zien en te ordenen gedreven, op plaatsen komen, waar zij nu eenmaal niet behooren.

Een legeraanvoerder moet zich nu eenmaal het genoeg — want dat is het toch voor ieder officier, waar élan in zit — ontzeggen, zich in de voorste gelederen en loopgraven te vertoonen. Daar behooren alleen de lagere aanvoerders, niet de leiders van den slag; hun persoon is voor den gang van zaken van te hoog belang dan zij zich op zó roekeloze wijze mogen blootstellen.

Het gebeurde werpt opnieuw een eigenaardig licht op de geoeffendheid der Turken.

MOEKTAR was trouwens zelf opnieuw in de gelegenheid op dat punt treurige ondervinding op te doen.

Terwijl hij daar hulpeloos lag, passeerden hem zo van de eigen menschen; Landweer (redifs) was het en hij maakte zich kenbaar, terwijl hij hun gelastte hem mede te nemen, want hij vreesde gevangen genomen te worden.

„Mais ces brutes ne firent même pas attention à moi” zucht hij bitter. Toen passeerde een soldaat der Nizam (militie); „ik riep hem en dadelijk kwam hij bij mij”. De man was echter zelf ziek, zijn krachten veroorloofden hem niet den Pasja achteruit te brengen; hij bleef echter bij zijn chef.

Leerrijk is menig opzicht zijn des generaals overdenkingen:

„Welk een contrast tusschen de houding van dezen geoeffenden soldaat en die van deze versleten, uit hun dorpen weggerukte mannen!”

De Pasja ondervroeg EJOUB — zoo heette de man — naar de oorzaken van de vlucht zijner kameraden en hij antwoordde: „Wij bevonden ons een weinig voor en benedenwaarts van de schans, welker verdedigers over onze hoofden heen het vuur hadden geopend. Toen wisten wij niet meer, wat te doen. Officieren hadden wij niet meer bij ons, slechts een onderofficier was nog present. Deze riep: „Vrienden redt je!” Toen gingen wij aan den haal.

Ziedaar — zegt MOEKTAR — de verklaring van zooveel rampen.

Het bewijst ons, wat wij trouwens wel weten en zeker dezer dagen nog wel eens gelegenheid hadden te overdenken, dat voldoende en betrouwbaar kader een der eerste eischen van organisatie is, dat voldoende oefening en krijgstucht niet minder de grondslagen zijn, waarop de oorlogswaarde van een leger moeten berusten en dat wij militairen, wij officieren vooral na de ondervinding, in dezen laatsten tijd, opgedaan, verstandig zullen doen, op deze punten geen enkele onzer eischen te laten vallen.

Wie zich aan anderen spiegelt, spiegelt zich zacht. Van de Turken in den Balkanoorlog, van de Belgen in 1914 kunnen velen leeren.

Meer wil ik er thans niet van zeggen, daarvoor is de tijd nog niet gekomen.

Door een krachtigen tegenaanval van het 87e Regiment infanterie, werden de Bulgaren, die er, begunstigd door een zwaren morgennevel, inderdaad in waren geslaagd de voorste Turksche afdeelingen in hun verschansingen te overvallen — het oude liedje trouwens — onder zware verliezen teruggeslagen.

MOEKTAR werd door EJOUB op den rug achter een beschermenden heuvelkruin gedragen en vandaar naar de ambulance vervoerd, waar hij zijn commando aan AHMED ABOEK PASJA moest overgeven en kort daarop per trein naar Konstantinopel werd overgebracht.

Met al het vuur zijner overtuiging trachtte MOEKTAR zijn opvolger te betoogen, dat thans het gunstige oogenblik was aangebroken, om den rechtervleugel tot den aanval te doen overgaan, teneinde den vijand een beslissende nederlaag toe te brengen, Het was — pleitte de energieke bevelhebber — zeer goed mogelijk de twee reserve-divisies, waarover men thans beschikte, in te zetten, wanneer men slechts eerst de voorste loopgraven met een paar bataljons had bezet.

Leed men échec, dan zou de verdedigingslinie in ieder geval intact blijven en werd de vijand in wanorde teruggeslagen, dan zou hij niet meer in staat zijn, den aanval op de stelling te hernieuwen.

Doch MOEKTAR had geen succes. De 18de November liep teneinde, de 19de brak aan en ging voorbij, het gevecht werd slepend gehouden; het eindigde den derden dag onbeslist.

Waartoe, zoo redeneerde men met Oostersche laksheid, zou men het resultaat, dat men had bereikt — want den aanvaller begaven de krachten — door het ondernemen van een tegenoffensief in de waagschaal stellen?

De Bulgaren waren er niet in geslaagd de stelling te nemen; voor de Turken bestond dus geen aanleiding te beproeven hunnerzijds terrein te winnen en den vijand terug te slaan. Omvatting was hier tusschen twee zeeën uitgesloten; slechts een frontale aanval was mogelijk, daartoe zagen zij geen kans. En zoo bleef de strijd onbeslist.

Het behoeft zeker geen betoog, dat een dergelijke redeneering, zoo wel in strategischen als in tactischen zin slap en absoluut verwerpelijk is, maar dit volk was nu eenmaal niet anders en achtte zich na al de nederlagen, die het had ondergaan, reeds gelukkig zich met succes in zijn stelling te hebben gehandhaafd.

Theoretisch volkomen in het ongelijk, was het practisch wellicht verstandig onder de gegeven omstandigheden met een zoo pover resultaat tevreden te zijn.

In den nacht van 19 op 20 November ontruimde de Bulgaren hun stellingen, trokken terug op de linie Tsjataldsja—Kalfakieu—Ormanli en groeven zich daar in. Van een vervolging door de Turken op den 21sten was geen sprake. Na een strijd, welke drie dagen had geduurd, hadden zij zich in een overigens over het geheel sterke stelling weten te handhaven; zoowel in moreelen als in physieken zin ontbrak hen de kracht ook de vruchten van hun overwinning — want de Bulgaren hadden dan toch het slagveld verlaten — te plukken.

Na het voorgaande behoeft mijnerzijds geen antwoord gegeven te worden op de overigens begrijpelijke vraag, hoe het toch te verklaren is, dat de Bulgaren, die bij alle vorige ontmoetingen de Turken zonder blijkbare inspanning als weerlooze schapen voor zich uit hadden gejaagd, niet in staat waren hun laatsten weerstand te breken. Reeds bij herhaling, ook in mijn vroegere artikelen, zijn de redenen daarvan in den breede uiteengezet.

Alleen dit zij, ook in verband met den tegenwoordigen strijd in Noord-

Frankrijk met zoo groote hardnekkigheid aan weerszijden gevoerd, opgemerkt.

De artillerie komt door hare uitwerking, door haar invloed in den slag steeds meer op den voorgrond. Men verwijt den Duitschers den grooten nadruk, dien zij blijkbaar aan den artilleriestrijd hechten, dat zij aan de uitkomsten van haar vuur meer gewicht schijnen te hechten, dan aan die der infanterie. Met een overweldigende macht aan geschut trachten zij zich baan te breken en dringen zij het hoofdwapen op het tweede plan; eerst als de artillerie 's vijands stelling heeft murw gebeukt, komt hun infanterie aan het bod. Daarin blijven zij zich zelve d. w. z. hun reglementen volkomen gelijk. Zegt niet P. 256 van hun artillerie-reglement: Een eisch voor succes is het gebruik van overmachtige artillerie, terwijl het reglement der Veld-artillerie daaraan in P. 493 toevoegt: meestal zal eerst nadat de vijandelijke artillerie tot zwijgen is gebracht, de bestorming van 's vijands stelling kunnen volgen.

In verband hiermede zij de aandacht gevestigd op een artikel in de Vielteljahreshefte 1913, afl. 1, blz. 188, waarin de navolgende beschouwing over het échec van den Bulgaarschen aanval op de veelbesproken linie van Tsjataldsja voorkomt:

„De aanval op een versterkte linie als die van Tsjataldsja stelde aan zelfs overmatige krachten als waarover de Bulgaren beschikten eischen, waaraan zij niet konden voldoen. Thans is vrijwel bewezen, dat het aanvalsplan niet behoorlijk vaststond en zonder behoorlijke steun der artillerie werd uitgevoerd. Dat de noodzakelijke samenwerking tusschen het vuur der artillerie en de ontwikkeling der infanterie heeft ontbroken, is uitgemaakt.

Ook de leiding liet alles te wenschen over. Niet alleen was er geen sprake van een oordeelkundige aanwijzing en verdeeling van de doelen, die de artillerie onder vuur moest nemen, van een verdeeling der gevechtsstrooken voor de infanterie, een aanwijzing van het terrein, waartegen de hoofdaanval moest worden gericht, maar de gang van zaken bewijst zelfs, dat de meest elementaire beginselen van den aanval tegen een in stelling staanden vijand met voeten zijn getreden. Zoodoende kon onder de bestaande omstandigheden geen resultaat worden bereikt. Men meende ook hier door maar eenvoudigweg vooruit te stormen evenals bij Kirkilisse en Lule-Boergas 's vijands weerstand, die daar toch zoo gering was gebleken, te breken. Niemand zal beweren — het gebeurde op den door MOEKTAR gecommandeerden vleugel heeft het trouwens bewezen — dat de door de Turken geboden weerstand zoo buitengewoon hardnekkig was, maar zelfs deze zwakke verdediging was reeds in staat een op zulk een wijze ondernomen aanval te stuiten.

Omvatting van 's vijands vleugel of zelfs een sterke bedreiging van zijn flank was hier uitgesloten; slechts een zuiveren frontaanval kon tot het doel leiden en daartoe schoten de krachten

niet alleen, maar ook de leiding te kort, hoewel de offerwilligheid van den Bulgaarschen soldaat ook thans weder op den voorgrond trad. Dat echter is alleen niet genoeg."

Na den hier geschetsten strijd waren de operatiën feitelijk geëindigd. Nuttelooze schermutselingen, voorpostengevechten kunnen ons niet interesseeren. De Turken versterkten hun stelling steeds meer; de Bulgaren hoopten alles van het belegeringsgeschut, dat na den val van Adrianopel zou vrij komen, doch de vesting hield zich kranig en die hulp bleef uit. De cholera sloopte zoowel de Bulgaarsche als de Turksche gelederen, de winter naderde en de grootste ellende en ziekten stonden voor de deur.

Al deze factoren droegen er het hunne toe bij beide partijen tot den vrede althans tot een wapenstilstand te doen neigen. De Turksche voorstellen vonden onder die omstandigheden een welwillend gehoor bij de onder zooveel ongunstiger voorwaarden voor hun stelling legerende Bulgaren en zoo werd op den 3^{den} Dec. 1912 de wapenstilstand gesloten, die aan de eerste periode van den Balkanoorlog een einde maakte. Ook aan mijn beschouwingen maakt zij een slot, op het huidige tijdstip wil mij dit wegens reeds in den aanvang ontwikkelde motieven het verstandigst toeschijnen.

Ik wil echter niet eindigen zonder een parallel te trekken met den tegenwoordigen toestand in Noord-Frankrijk. Het front is hier zooveel grooter 400 K.M. tegen nog geen 30 daar, de strijdkrachten zooveel talrijker; millioenen tegen honderd duizenden en de leiding aan weerskanten supérieur, terwijl de materiele middelen de meest volkomene en rijkelijke zijn, waarover moderne legers van groote staten kunnen beschikken.

Maar in wezen begint hoe langer hoe meer analogie te ontstaan tusschen de Bulgaren voor de Tsjataldsja-linie en de Duitschers voor de linie Verdun—Reims—La Fère—Rijssel—Nieuwpoort.

Ook hier hardnekkige strijd, die nog steeds onbeslist blijft, omvatting uitgesloten, doorbreking evenzeer, alleen frontale aanval nog mogelijk.

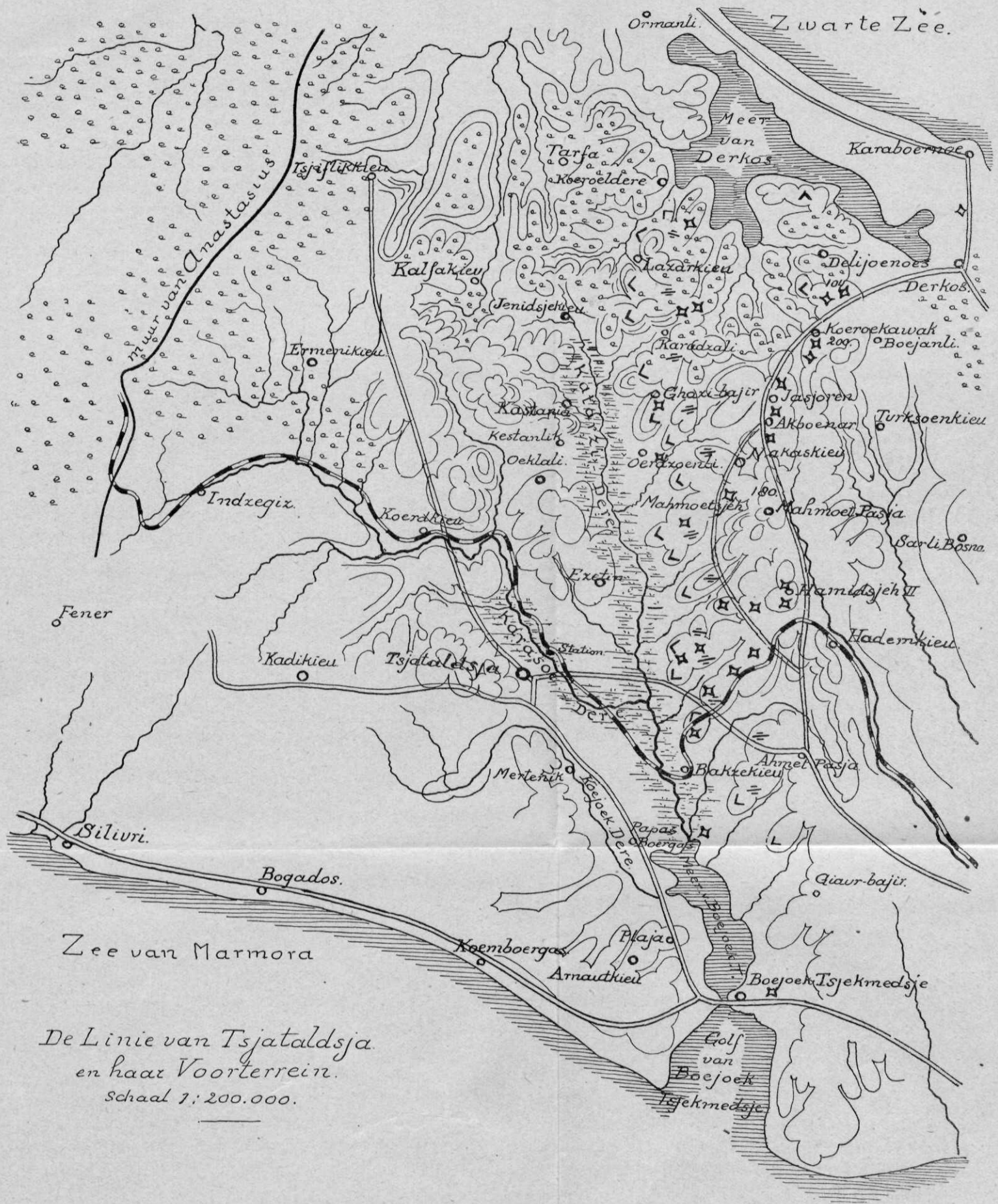
De eerst zoo succesvolle aanvaller leed, terwijl zijn doel, 's vijands hoofdstad, bijna was bereikt, échec; nu staat hij voor een verdedigingslinie, die aan al zijn hevige plaatselijke aanvallen ongebroken weerstand biedt en voortdurend sterker wordt; men houdt elkaar in échec.

Doch de winter nadert, en daarmede ellende, ontberingen, ziekten van allerlei aard. Vallen de gewonden en dooden bij honderdtallen, de zieken zullen bij duizenden worden weggevoerd.

Onder zulke omstandighen zal er slechts een de hand behoeven uit te steken, om spoedig die van de tegenpartij, hoe vast ook aanvanke-lijk tot zijn vernietiging was besloten, te ontmoeten.

Wie zal de eerste, de verstandigste zijn?

Ziedaar een moeilijkheid, die als er dan geen beslissing met de wapen kan vallen, een rationeele oplossing nog lang kan tegenhouden.

De Linie van Tsjataldsja
 en haar Voorterrein.
 schaal 1:200.000.

De operatiën van het Engelsche Expeditieleger.

Vervolg van blz. 770.

(Met eene schetskaart overgenomen uit de Times).

Het volgende verslag is ingekomen bij het Ministerie van Oorlog van den Veld-Maarschalk, Commandant der Engelsche stijdkrachten.

17 September 1914.

My Lord,

Als vervolg op mijn verslag van 7 September heb ik de eer U de verdere operatiën van het leger onder mijne bevelen van af 28 Augustus mede te deelen.

Op dien avond werd mijn leger krachtig vervolgd door twee vijandelijke cavalerie-colonnes van St. Quentin in z.o. richting. De terugtocht werd gedekt door de III en V cavalerie brigade.

Ten zuiden van de Somme sloeg generaal GOUGH met de III cavalerie brigade, de Uhlanen van de garde met groote verliezen terug.

Generaal CHETWODE, met de V cavalerie brigade, stiet bij Cérizy op de oostelijke colonne, die in zuidelijke richting trok. De brigade viel krachtig aan, het voorste vijandelijke regiment leed zware verliezen en werd geheel opgelost.

Het VII Fransche legerkorps werd per trein vervoerd van het zuiden naar het terrein ten oosten van Amiens. Op den 29^{en} is de uitlading van dit korps bijna voltooid en komt het 6e leger links van mij in stelling met den rechtervleugel bij Roye.

Het 5e Fransche leger was achter de Oise, tusschen la Fère en Guise.

De vervolging van den vijand was zeer krachtig; ongeveer 5 of 6 Duitsche legerkorpsen stonden aan de Somme tegenover het 5e leger. Ongeveer 2 korpsen naderden mijn front en trokken de Somme over ten oosten en westen van Ham. Drie of vier Duitsche korpsen stonden tegenover het 6e Fransche leger op mijnen linkervleugel.

BEZOEK VAN GENERAAL JOFFRE.

Dit was de opstelling op den 29^{en}, om 1 uur 's middags, toen ik bezoek kreeg van Generaal JOFFRE in mijn hoofdkwartier.

Ik deelde mijne opstelling aan den Franschen Opperbevelhebber, die zooals altijd zeer vriendelijk, hartelijk en sympathiek was, mede. Hij vertelde mij, dat het 5e Fransche leger aan de Oise bevelen had ge-

kregen om voorwaarts te gaan en de Duitschers aan de Somme aan te vallen, ten einde de vervolging tot staan te brengen. Hij gaf mij eveneens inlichtingen over het 6e Fransche leger, dat samengesteld was uit het VII legerkorps, 4 reserve divisien en het cavaleriekorps onder SORDËT.

Ik kwam met generaal JOFFRE overeen verder terug te gaan tot de lijn Compiègne—Soissons, en beloofde hem mijn uiterste best te doen op een dagmarsch afstand van hem te zullen blijven. In verband hiermede trok het Britsche leger op den 29^{en} terug op eene stelling enkele mijlen ten noorden van de lijn Compiègne—Soissons.

De rechtervleugel van het Duitsche leger bereikte reeds een punt, dat mijne verbindingen met Håvre ernstig bedreigde. Ik had Amiens reeds doen ontruimen, toen het bericht inkwam, dat eene Duitsche reserve divisie die plaats bezet had.

Bevelen werden gegeven om de basis te verplaatsen naar St. Nazaire en een vooruit geschoven basis in te richten te Le Mans; een en ander werd verdienstelijk uitgevoerd door den generaal etappen-inspecteur.

In weerwil van eene groote overwinning op het X legerkorps, de garde en het garde-reserve korps door het I en III Fransche legerkorps op den rechtervleugel van het 5e leger, lag het toch niet in generaal JOFFRE's plan dit voordeel te benutten; een algemeene terugtocht op de Marne-linie werd bevolen, waaraan de meer oostelijk staande legerkorpsen moesten aansluiten.

Een nieuw leger (het 9e), gevormd uit 3 legerkorpsen uit het zuiden, werd geplaatst in de ruimte tusschen den rechtervleugel van het 5e en den linkervleugel van het 4e leger.

Gevolg gevende aan zijn operatieplan, om voor den vijand over de geheele linie terug te trekken tot eene goede stelling bereikt zou zijn om tot het offensief over te gaan, achtte generaal JOFFRE het noodig de terugtocht dagelijks te regelen, ten einde vrijheid van handelen te behouden, in verband met den algemeenen toestand en de maatregelen door den vijand genomen.

In aansluiting met de Fransche legers werd mijn terugtocht van dag tot dag vastgesteld. Hoewel wij niet ernstig bedreigd werden door den vijand, hadden toch voortdurend achterhoedegevechten plaats.

DE VEROVERING VAN VIJANDELIJKE KANONNEN.

Den 1^{en} September, terwijl wij teruggingen van het dicht met bosschen bezette gebied ten Z. van Compiègne, werd de I cavalerie brigade overvallen door Duitsche cavalerie. Zij verloor eene batterij rijdende artillerie, terwijl verscheiden officieren en manschappen werden gedood of gewond. Met de hulp van afdeelingen van het III legerkorps, dat op den linkervleugel opereerde, heroverden zij niet alleen de eigen kanonnen, maar ook 12 van den vijand. Op soortgelijke wijze trok het I legerkorps meer oostwaarts in zuidelijke richting terug en hadden

ook ernstige achterhoedegevechten plaats in de zeer boschrijke streken bij Villers—Cotterets, waar de IV Garde brigade ernstige verliezen leed.

Den 3den September waren de Engelschen in stelling ten Z. van de Marne tusschen Lagny en Signy—Signets. Toen werd mij door generaal JOFFRE verzocht de overgangen over de rivier zoo lang mogelijk te verdedigen en de bruggen voor mijn front te laten springen. Nadat ik de noodige bevelen had gegeven en de bruggen vernield waren, werd mij door den Franschen Opperbevelhebber verzocht 12 mijlen meer achterwaarts stelling te nemen, met eene opnamestelling achter de Seine.

Deze terugtocht werd nauwgezet volbracht. Inmiddels sloeg de vijand nieuwe bruggen, trok de Marne over met sterke afdeelingen en bedreigde de Verbondenen over de geheele linie van het Engelsche leger, het 5e en 9e Fransche leger. Natuurlijk hadden kleine voorposten gevechten plaats.

Zaterdag 5 September werd ik bij den Franschen Opperbevelhebber ontboden; hij deelde mij zijn plan mede onmiddellijk tot het offensief over te gaan, daar hij de omstandigheden zeer gunstig achtte.

Generaal JOFFRE gaf mij zijn voornemen te kennen om den linkervleugel van het 6e leger vooruit te brengen, met den rechtervleugel aan de Marne als spil richting op de Ourcq; het moest het 1e Duitsche leger, dat ten oosten van die rivier in z.o. richting marcheerde, in de flank grijpen. Hij verzocht mij een frontverandering naar rechts te maken, mijn linkervleugel aanleuning vindend aan de Marne en mijn rechtervleugel aan het 5e leger, om zodoende de opening tusschen dat leger en het 6e aan te vullen. Ik moest dan mede voorwaarts gaan en mij aansluiten bij het algemeen offensief.

Deze gecombineerde bewegingen begonnen op Zondag 6 September bij het aanbreken van den dag, en op dien dag begon een groote slag, van af Ermenonville, wat juist in 't front was van den linkervleugel van het 6e Fransche leger, over Lizy aan de Marne, Mauperthuis, wat ongeveer het Engelsche centrum was, Courteçon, waar de linkervleugel van het 5e Fransche leger stond, tot Esternay en Charleville, alwaar de linkervleugel van het 9e Fransche leger onder generaal Foch stond en zoo langs het front van het 9e, 4e en 3e Fransche leger tot een punt ten noorden van Verdun.

HEVIGE VERLIEZEN BIJ DE DUITSCHERS.

Deze slag, in zooverre het 6e Fransche leger, het Engelsche leger, het 5e en het 9e Fransche leger daarbij betrokken waren, eindigde 's avonds 10 September.

De Duitschers waren teruggedreven tot de lijn Soissons—Reims, met een verlies van duizenden gevangenen, vele kanonnen en groote hoeveelheden treinmaterieel.

Omstreeks 3 September scheen de vijand zijn plannen te hebben

gewijzigd en zijn voorwaartsche beweging op Parijs te hebben gestaakt, want op den 4^{den} September melden luchtverkenneren, dat zijne hoofdcollonnes in z. o. richting trokken, in algemeenen zin ten oosten van de lijn Nanteuil—Lizy aan de Ourcq.

Den 5^{den} September hadden verschillende collonnes de Marne overschreden, terwijl Duitsche troepen, welke waren gemeld zich te bewegen in z. o. richting op den linkeroever van de Ourcq, op den 4^{den} aan die rivier halt hielden. De hoofden van de collonnes trokken bij Changis, La Ferté, Nogent, Chateau Thierry en Mezy de Marne over.

Zeer sterke Duitsche collonnes van alle wapens trokken bij Montmirail samen, terwijl voor zonsondergang groote bivaks werden gemeld in de omstreken van Colommiers. ten zuiden van Rebais, bij La Ferté Gaucher en Dagny.

Ik vermoed, dat het ongeveer 's middags den 6^{den} September zal zijn geweest, toen het Engelsche leger zijn frontverandering naar rechts had volbracht en in de lijn Jouy—le Chatel—Faremontiers—Villeneuve Le Comte stond.

Ter zelfder tijd teekende het voorwaarts gaan van het 6e Fransche leger ten noorden van de Marne in de richting van de Ourcq zich af en besepte de vijand, dat de flank van zijne collonnes, die naar het zuid-oosten trokken, gevaarlijk bedreigd werd. Hierop begon de groote terugtocht en nam de slag, waarop boven gewezen werd, een aanvang.

OPSTELLING DER WEDERZIJDSCHE STRIJKKRACHTEN.

's Avonds 6 September waren de stellingen van de legers ruw geschetst, als volgt:

Verbonden en.

6e Fransche leger: Rechtervleugel aan de Marne bij Meaux, linkervleugel bij Betz.

Britsche leger: In de lijn Dagny—Coulommiers—Maison.

5e Fransche leger: Te Courtaçon, met den rechtervleugel bij Esternay.

CONNEAU's cavaleriekorps: Tusschen den linkervleugel van het Britsche en den linkervleugel van het 5e Fransche leger.

Duitschers.

IV reserve- en II korps: Ten oosten van de Ourcq, front naar die rivier.

9e cavalerie-divisie: Ten westen van Crecy.

2e cavalerie-divisie: Ten noorden van Coulommiers.

IV korps: Bij Rebais.

III en VII korps: Ten zuidwesten van Montmirail.

Al deze troepen vormden het 1e Duitsche leger, dat oprukte tegen het 6e Fransche leger aan de Ourcq, het Engelsche leger en den linkervleugel van het 5e Fransche leger ten zuiden van de Marne.

Het 2e Duitsche leger (IX, X, X res. en Gardekorps) marcheerde op tegen het centrum en den rechtervleugel van het 3e Fransche leger en het 9e Fransche leger.

Den 7den September werden zoowel het 5e als het 6e Fransche leger in een hevig gevecht gewikkeld op onze flanken. Het II korps en IV Duitsche reserve korps aan de Ourcq boden krachtig weerstand aan den Franschen opmarsch tegen die rivier, maar konden met opoffering van zware verliezen, niet beletten, dat het 6e leger terrein won. Het 5e Fransche leger sloeg den vijand met zware verliezen terug tot de rivier Petit Morin, in het bijzonder bij Montceaux, dat met de bajonet werd genomen.

De vijand trok terug, gedekt door de 2e, 9e en de Garde cavalerie-divisie, die zware verliezen leden.

Onze cavalerie werkte zeer goed, in 't bijzonder de brigade van generaal de Lisle (9e Lanciers en 18e Huzaren).

Den 8sten September vervolgde de vijand zijn terugtocht in noordelijke richting en trad ons leger gedurende den geheelen dag met succes op tegen sterke achterhoeden van alle wapens aan de Petit Morin; daarbij werden de Fransche legers op onzen rechter- en linkervleugel, waartegen de vijand het hevigst optrad, krachtig gesteund. Aan beide kanten werd de vijand met groote verliezen terug geworpen. Het I legerkorps ondervond hardnekkigen tegenstand bij La Trétoire (noord van Rebais). De vijand bezette eene sterke stelling met infanterie en artillerie op den noordelijken oever van de Petit Morin; hij werd met groote verliezen terug geworpen. Verschillende mitrailleurs en vele gevangenen vielen in onze handen, terwijl meer dan twee honderd Duitschers dood op het slagveld bleven.

Het forceeren van de Petit Morin op dit punt werd krachtig gesteund door de cavalerie en de 1e divisie, die meer bovenstrooms de rivier overtrokken. Later op den dag werd een tegenaanval van den vijand afgeslagen door het I legerkorps, waarbij een groot aantal gevangenen en kanonnen weer in onze handen vielen.

Op dezen dag (8 September) ondervond het II legerkorps krachtigen weerstand, maar dreef den vijand op alle punten met zware verliezen terug, terwijl veel gevangenen werden gemaakt.

Het III legerkorps dreef ook sterke infanterie-afdeelingen terug en maakte eveneens eenige gevangenen.

OVERTOCHT OVER DE RIVIER GEDURENDE DEN NACHT.

Den 9den September forceerde het I en II legerkorps de overgangen over de Marne en wonnen enkele kilometers terrein.

Het III legerkorps ondervond krachtigen tegenstand, daar de brug bij La Ferté was vernield, de vijand de stad aan de overzijde van de rivier bezet hield en het slaan van eene nieuwe brug krachtig belette; daarom kon het overtrekken eerst bij nacht plaats hebben.

Gedurende de vervolging bij dag leed de vijand zware verliezen aan dooden en gewonden; eenige honderden gevangenen vielen in onze handen en een batterij van 8 mitrailleurs werd door de 2e divisie vermeesterd.

Dien dag was het 6e Fransche leger in een hevig gevecht gewikkeld ten westen van de Ourcq; de vijand had zich aldaar aanzienlijk versterkt; de Franschen behielden echter de overhand. De linkervleugel van het 5e Fransche leger bereikte de omstreken van Château Thierry, nadat de vijand met ernstige verliezen over de rivier was geworpen. Het gevecht van dit leger, in de buurt van Montmirail, was zeer ernstig.

Het voorwaarts gaan werd bij het aanbreken van den roden vervolgd tot aan de Ourcq, de vijand had hier sterke achterhoeden van alle wapens. Het I en II legerkorps, gesteund door de cavalerie-divisie op den rechter- en de 3e en 5e cavalerie-brigade op den linkervleugel, dreven den vijand noordwaarts. Dertien kanonnen, zeven mitrailleurs, ongeveer 2000 gevangenen en veel transportwagens vielen in onze handen. De vijand liet vele dooden op het slagveld achter. Dezen dag onderonden het 5e en 6e Fransche leger weinig weerstand.

Daar het 1e en 2e Duitsche leger in vollen terugtocht waren, was 's avonds feitelijk een slag geëindigd, welke den 6den 's morgens was begonnen. Op dit punt van de operatiën eindig ik mijn verslag.

Hoewel ik de groote verliezen aan dooden en gewonden bij deze operatiën ernstig betreur, geloof ik toch niet, dat zij overmatig zijn, in aanmerking genomen de zware gevechten, die ik slechts in groote trekken heb kunnen beschrijven en den moreelen invloed daarvan, benevens het verlies aan dooden en gewonden bij den vijand gedurende de krachtige vervolging.

Bij het eindigen van dit verslag moet ik Uwe Excellentie nog in het bijzonder opmerkzaam maken op het feit, dat van Zondag 23 Augustus tot heden 17 September, van Mons tot bijna aan de Seine en van de Seine tot de Aisne, het leger onder mijn bevel voortdurend in actie is geweest zonder een enkelen rustdag.

Sedert den datum, waarop ik dit verslag van de operatiën heb geëindigd, is een groote slag aan de Aisne begonnen. Een volledig overzicht van dien slag zal in een volgend rapport gegeven worden.

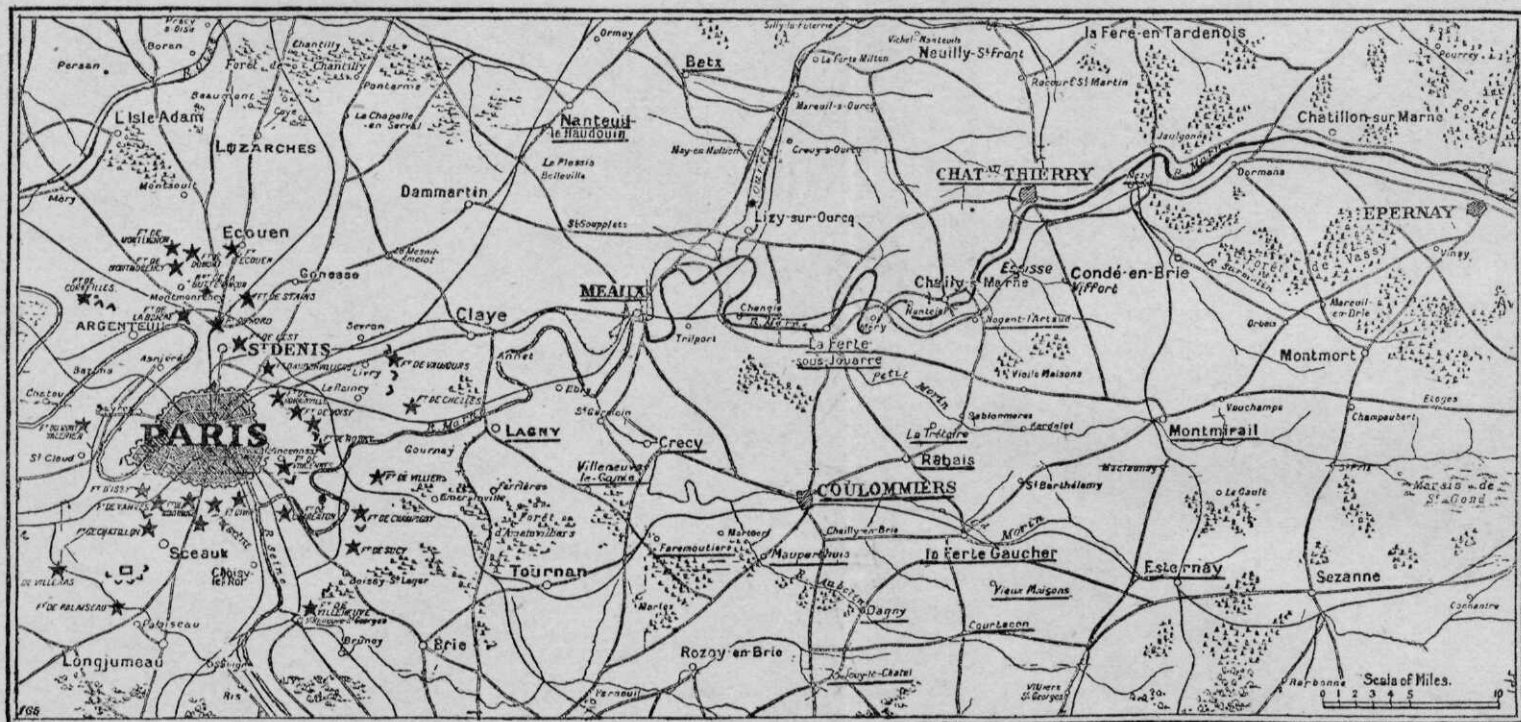
Het is echter van belang hier te zeggen, dat ondanks den krachtigen weerstand van den vijand, die eene zeer geschikte verdedigingsstelling bezet hield, deze reeds sedert 12 September van zijne eerste stelling is teruggedrongen en wij daardoor den overgang over de rivier konden bezetten.

Hij leed zware verliezen, onder meer 2000 gevangenen en verscheidene kanonnen.

Ik heb de eer te zijn

Uwer Excellentie's gehoorzame dienaar,
FRENCH.

Opperbevelhebber van het Engelsche leger te veld.

Nederlandsch-Indië en de oorlog.

Alhoewel op het oogenblik de algemeene aandacht is geconcentreerd op de ontzettende worsteling van de reusachtige legers der Europeesche grootmachten, achten wij het toch niet van belang ontbloomt, onze gedachtenkring eens eenige oogenblikken verder dan Europa uit te strekken en enkele beschouwingen te wijden aan de positie van het in Oost-Azië liggend deel van het Koninkrijk der Nederlanden in dezen oorlog.

Allereerst dringt zich daarbij de vraag naar voren: „loopt Ned.-Indië gevaar rechtstreeks in den oorlog betrokken te worden?”

Zoolang de oorlogvoerende mogendheden in Europa de onzijdigheid van Nederland blijven eerbiedigen, spreekt het van zelf, dat ook onze koloniën van de zijde dier mogendheden geen gevaar dreigt.

Maar al ziet het er nu op dit oogenblik niet naar uit, dat onze neutraliteit zal worden geschonden, de mogelijkheid om in den oorlog betrokken te worden blijft bestaan, zolang de strijd zal duren. Nog dagelijks kunnen zich moeilijkheden voordoen, welke er toe kunnen leiden, dat wij partij zullen moeten kiezen. Doch al mocht zulks onverhoopt het geval zijn, dan gelooven wij toch niet, dat al dadelijk na het uitbreken van den oorlog in Ned.-Indië om het bezit van onze koloniën zal worden gestreden.

Immers voor een aanval op ons eilandenrijk, met het doel het te veroveren, is toch in de eerste plaats noodig het onbetwistbaar meesterschap ter zee in de wateren van den Archipel en in de tweede plaats een aanzienlijk expeditieleger.

Komen wij nu in conflict met Duitschland en Oostenrijk, dan is het overbrengen van den strijd naar Indië zoo goed als uitgesloten, omdat de vloeten dier mogendheden zoodanig door de zeer overmachtige zee-macht hunner tegenstanders in bedwang gehouden worden, dat van een strijd om het meesterschap ter zee in de Indische wateren, laat staan van het overbrengen van een expeditieleger, geen sprake kan zijn.

Geraakt daarentegen Nederland in oorlog met Engeland en zijne bondgenooten, dan zijn natuurlijk allerlei handelingen, welke in den zeeoorlog mogelijk zijn, ook in den Indischen Archipel te verwachten, maar of die handelingen zullen gepaard gaan aan of gevolgd worden door verovering van een of meer onzer voornaamste eilanden door een landingsleger, meenen wij te mogen betwijfelen, omdat de strijd in Europa eene zoodanige krachtsinspanning eischt, dat bezwaarlijk aan het afzonderen van belangrijke strijdkrachten ter bereiking van nevendoelen kan worden gedacht.

Wel is waar telt het Britsch-Indische leger, dat in de eerste plaats in aanmerking zou komen voor uitzending van eene expeditionnaire troepenmacht naar onze koloniën, rond 350.000 man, doch daarvan is een zeer groot gedeelte noodig voor handhaving van de inwendige orde en rust; verder is van dat leger reeds een aanzienlijk contingent naar de slagvelden in Europa gezonden, waartoe ongetwijfeld de beste, en meest betrouwbare troepen zullen zijn uitgekozen (Gurkha's en Sikhs), terwijl mede een gedeelte der Britsch-Indische troepen werd bestemd tot bescherming der Engelsche belangen in Egypte en Arabië; en ten slotte dient een gedeelte beschikbaar te blijven voor aanvulling der verliezen in Europa.

De Fransche koloniale troepen in Oost-Azië dienen uitsluitend voor handhaving van het gezag in de koloniën. Van deze troepen kan bezwaarlijk een expeditionnaire macht van eene sterkte, als noodig zou zijn voor eene verovering van ons gebied, zonder gevaar voor eigen veiligheid worden afgezonderd.

Lijkt ons alzo de waarschijnlijkheid van eenen aanval op onze koloniën van de zijde der Europeesche mogendheden niet groot, meerdere ongerustheid zou ons het optreden van Japan kunnen baren, dat, zonder iets met den strijd in Europa te maken te hebben, op 23 Augustus mede aan Duitschland den oorlog verklaarde.

De vraag, welke bedoelingen daarmede bij Japan hebben voorgezet, zal voorloopig wel onbeantwoord moeten blijven. Het in Augustus 1905 te Londen gesloten Engelsch-Japansche verdrag, hetwelk in 1911 werd herzien en eenigszins gewijzigd, kon naar onze meening Japan bezwaarlijk tot het stellen van zijn ultimatum aan Duitschland aanleiding geven. Er wordt beweerd, dat de Britsche Regeering met de Japansche zou zijn overeengekomen om Kiao-tsjao aan Duitschland te ontnemen, ten einde het na den oorlog aan China terug te geven, doch dat het optreden van Japan zich niet zou uitstrekken tot den Grooten Oceaan buiten de Chineesche Zeeën, tenzij ter bescherming van Japansche scheepvaartlijnen, en niet buiten de Aziatische wateren ten Westen van de Chineesche Zeeën, noch tot eenig buitenlandsch grondgebied, behalve land, dat door Duitschland op het vasteland van Oost-Azië bezet gehouden wordt. Wat er van deze bewering waar is, zal de tijd moeten leeren. Maar indien zij waarheid bevat, dan blijkt al dadelijk uit de bezetting van Jaluit (Marshalleilanden) op 6 October en van het eiland Yap op 7 October, dat de Japanner zich slecht aan die overeenkomst met zijn bondgenoot houdt.

De tijd zal ons dan ook moeten toonen, wat er terecht zal komen van de teruggave aan China van het op 7 November veroverde Kiao-tsjao. In ieder geval moet Japan met de bezetting der Marshalleilanden een bijzonder oogmerk hebben, want moeilijk kan worden aangenomen, dat de actie tegen Kiao-tsjao daarmede in verband stond; daarvoor liggen deze gebieden veel te ver uit elkaar. Het komt ons dan ook voor, dat Engeland en zijne bondgenooten Japan's optreden niet met

onvermengde geestdrift zullen hebben begroet, en dat de vrees voor het gele gevaar door dezen Europeeschen volkeren-oorlog niet geheel is verdrongen.

Intusschen zal ook Amerika niet onverschillig het verschijnen van Japan op de Stille Zuidzee-eilanden hebben gadeslagen. Aan Zweedsche bladen werd uit New-York geseind, dat de geheele Amerikaansche vloot in den Stillen Oceaan naar de Filippijnen is gezonden en dat er sedert de bezetting der Marshalleilanden door de Japanners vele telegrammen gewisseld werden tusschen Washington, Londen en Tokio. Alhoewel deze berichten niet bevestigd werden, meenen wij er toch wel eenige waarde aan te mogen hechten. En nog veel meer dan door de bezetting der Marshalleilanden zou Amerika, dat door de opening van het Panamakanaal de gelegenheid heeft geschapen tot een rechtstreeksch handelsverkeer tusschen zijn Atlantische-Oceaan kust en alle landen aan den Stillen Oceaan, zich in zijne belangen bedreigd zien, indien Japan er werkelijk toe overging, zijn veroverende hand naar onze koloniën uit te strekken. Want, waar eenmaal de Japanner heer en meester werd, zooals in Korea en Mandsjoerije, daar werd de Europeesche en Amerikaansche handel in hooge mate benadeeld.

Voór Amerika komt daar nog bij, dat de militaire en financieele positie van Japan door bezit van onze onschatbaar rijke koloniën in zoo belangrijke mate versterkt zou worden, dat het met kracht de wet in Oost-Azië zou kunnen voorschrijven, hetgeen voor Amerika het verlies der Filippijnen zou beteekenen.

Wanneer we nu ook nog de onmiskenbare antipathie van het Amerikaansche volk tegen al wat Japansch is en zijne meer dan eens gebleken sympathie voor Holland in aanmerking nemen, dan meenen wij te mogen concludeeren, dat, zoolang Amerika zich buiten den strijd in Europa weet te houden, het gevaar dat ons van de zijde van Japan dreigt, op 't oogenblik niet zeer groot genoemd mag worden.

Evenwel... het gevaar blijft bestaan! De strijd in Europa neemt nog voortdurend grootere afmetingen aan, getuige het deelnemen aan den oorlog door Turkije. Zal op een gegeven oogenblik ook Amerika zich gedrongen gevoelen, zijn onzijdig standpunt te verlaten? En als dit eens mocht gebeuren, zou het dan niet mogelijk zijn, dat Japan dit oogenblik heeft afgewacht om zijn slag te slaan?

Waakzaamheid blijft dus in ieder geval geboden, en in dit opzicht kan onze militaire attaché te Tokio, — die verleden jaar door onze volksvertegenwoordigers onnoodig werd geoordeeld, — zeer belangrijk werk verrichten.

Achten wij alzoo het gevaar voor onze koloniën om rechtstreeks in den strijd betrokken te worden op dit oogenblik niet groot, hunne ligging op of nabij de voornaamste scheepvaartwegen, welke Oost-Azië met Europa, Australië en Amerika verbinden, zoomede hunne ligging in de nabijheid van koloniën, in handen der oorlogvoerende mogendheden, maken dat een inbreuk op onze onzijdigheid in het verre Oosten niet tot de onmogelijkheden behoort.

Slechts op Nieuw Guinea grenst ons gebied aan landstreken in bezit van Duitschland en Engeland terwijl ook van Borneo een gedeelte onder protectoraat van Engeland staat. Aan die landgrenzen is geen inbreuk op onze neutraliteit te verwachten. Van eenē bewaking dier grenzen is geen sprake. Trouwens troepen zijn niet of bijna niet aanwezig; alleen bevond zich in Duitsch Nieuw Guinea vóór het uitbreken van den oorlog eene „Polizeitruppe” van 2 Europeanen en 570 Inlanders. Of deze troep bij de bezetting van Friedrich-Wilhelmshafen door de Engelschen (25 Sept.) de wapens heeft neergelegd, is ons niet bekend.

Alleen door handelingen van de strijdkrachten ter zee der oorlogvoerenden zou derhalve onze onzijdigheid geschonden kunnen worden. Zeeslagen van eenigen omvang zijn echter in of in de nabijheid van onzen Archipel niet te verwachten, omdat het aantal oorlogsschepen, dat buiten de Europeesche wateren optreedt, vooral aan Duitsche zijde, betrekkelijk gering is. In hoofdzaak bepaalt zich de actie ter zee buiten die wateren tot het toebrengen van schade aan den handel onder vijandelijke vlag. Er wordt dus een zoogenaamde „handelsoorlog” gevoerd. De zeemacht, waarover Engeland, Frankrijk, Rusland, Japan en Australië buiten de Europeesche wateren beschikken, is verre overmachtig aan die van Duitschland, Oostenrijk en Turkije; bovendien bezitten eerstgenoemde mogendheden een groot aantal gunstig gelegen kolenstations, zoodat het geen verwondering behoefde te baren, dat de Duitsche en Oostenrijksche handel en scheepvaart reeds kort na het uitbreken van den oorlog vrij wel geheel stil lagen.

Intusschen bevinden zich op de groote zeeën nog eenige Duitsche kruisers (de Gneisenau, de Scharnhorst, de Nürnberg en enkele kleinere), waarop door een groot aantal schepen der geallieerden wordt jacht gemaakt. De kans blijft daarom bestaan, dat een of meer oorlogsvaartuigen van de in conflict zijnde partijen in een der Ned.-Indische havens vlucht. Met het oog daarop moeten we ook in Indië steeds gereed zijn onze neutraliteit te doen eerbiedigen.

Welke maatregelen van militairen aard zijn nu in Ned.-Indië in verband met bovenstaande beschouwingen noodzakelijk? Naar onze meening voorloopig geen andere dan die, welke ons in staat kunnen stellen, om de rechten en plichten onzer neutraliteit met betrekking tot den zeeoorlog te handhaven. Geheel gemobiliseerd gereed te staan om een krachtigen aanval op onze koloniën het hoofd te kunnen bieden is derhalve onder de tegenwoordige omstandigheden geenszins noodzakelijk. Want, al moge het gevaar voor zulk een aanval — zooals reeds gezegd — niet geheel zijn uitgesloten, de voorbereiding tot eene veroverings-expeditie is van zulk een omvang, dat wij daarvan naar alle waarschijnlijkheid niet onkundig zullen blijven, en vereischt bovendien zooveel tijd, dat ons ruimschoots de gelegenheid gelaten zal worden om al die maatregelen te treffen, welke noodig zijn om ons tot eene, met de beschikbare middelen zoo krachtig mogelijke, verdediging voor te bereiden.

Uit het vorenstaande volgt reeds, dat de zwaarste taak bij het hand-

haven onzer onzijdigheid rust op de in Indië aanwezige zeemacht. Om begrijpelijke redenen moet hier over de verrichtingen onzer Marine, hoe zij eventueel zal optreden, enz. het stilzwijgen worden bewaard. Wij volstaan daarom met de geruststellende mededeeling, dat, met het oog op het geringe aantal Duitsche oorlogsschepen in de wateren buiten Europa en het stil liggen van Duitsche handel en scheepvaart, naar onze meening de Marine — zelfs in haren tegenwoordigen toestand — wel in staat te achten is, om onze rechten en plichten als neutrale Staat, in de Ned.-Indische havens, reeden en territoriale wateren te handhaven.

Het leger zal haar bij die taak moeten steunen door bezetting van de voornaamste havens en kustplaatsen, bezetting van versterkingen en batterijen aan de kusten, enz. Een Reuter-telegram meldde begin Augustus, dat de verdedigingswerken nabij Batavia in staat van tegenweer waren gebracht. Er zullen natuurlijk wel meer maatregelen genomen zijn, doch daarvan zijn wij onkundig gebleven. Ongetwijfeld zullen ook Soerabaja, Tjilatjap en Sabang in staat van verdediging gebracht en te Semarang, Padang, Makassar, Menado, Balikpapan, Ambon, enz. de noodige maatregelen getroffen zijn om eene schending onzer neutraliteit door schepen van de oorlogvoerende partijen te beletten. De beschikbare middelen der landmacht zijn naar onze meening ook daartoe voldoende.

Summa summarum: Uit een politiek en een militair oogpunt kunnen we voorloopig gerust zijn.

Maar wij herhalen „voorloopig"! We weten niet en kunnen ook niet weten, wat de toekomst ons nog brengen zal. We staan nog dagelijks aan verrassingen van allerlei aard bloot; en schendt men onze onzijdigheid, dan blijft slechts één ding over; verdediging tot het uiterste. De strijd in Europa gaat om eene geheel nieuwe regeling der machtsverhoudingen, om eene wijziging van het geheele politieke organisme in dat werelddeel. Dat zou kunnen leiden tot de noodzakelijkheid om ons onzijdig standpunt te verlaten. Er zou een oogenblik kunnen komen, dat ook Nederland zijn stem zal moeten doen hooren om eigen belangen te waarborgen, zelfs nog bij, ja nà het tot stand komen van den vrede. De reuzenstrijd in Europa zou gevolgd kunnen worden door een volkenworsteling in Oost-Azië, waarbij wij rechtstreeks betrokken kunnen worden. — Is Indië dan weerbaar?

Neen! verre vandaar! Al mogen wij tot de conclusie zijn gekomen, dat wij onder de tegenwoordige omstandigheden wel in staat zijn, onze neutraliteit te handhaven, het zou een dwaasheid zijn om Indië in verdedigbaren staat te verklaren voor het geval wij in den strijd betrokken worden. En wij hopen van harte, dat, na al wat in den laatsten tijd over de defensie van Indië gezegd en geschreven is, er niemand meer gevonden zal worden, die deze dwaasheid zal begaan.

In 1912 erkende de Regeering openlijk, dat Indië niet weerbaar was; er werd 'eene Staatscommissie' benoemd om plannen voor eene behoorlijke verdediging onzer koloniën te beramen; in Mei 1913 diende deze

commissie hare voorstellen in; over die voorstellen werd veel geschreven, nog meer gepraat; we schrijven over enkele weken 1915 en wat is er nu g e d a a n? — Niets! We zijn dus nog even ver als vóór 1912.

Naar verluidt, hadden de plannen der Regeering den Raad van State reeds bereikt, toen plotseling als een donderslag uit helderen hemel de oorlog uitbrak. We hooren er nu niets meer van, en dat is te begrijpen; aan de uitvoering dier plannen kan in deze tijden bezwaarlijk worden gedacht. Maar op de lange baan mogen ze daarom niet geschoven worden; nog minder mag er geheel van worden afgezien. Tot uitvoering moeten ze komen en wel zoo spoedig als de omstandigheden het maar eenigszins gedogen.

Het zou eene onverantwoordelijke lichtzinnigheid zijn, indien de hoop op een langdurigen vrede na dezen oorlog zou leiden tot het niet verwezenlijken van de plannen tot eene krachtige verdediging onzer overzeesche gewesten.

Ja zeker, er zullen wel weer menschen zijn, die alles op de lange baan willen schuiven en die uit dezen oorlog de les willen putten, dat een klein volk, hoe goed gewapend ook, machteloos zou staan tegenover de geweldige strijdkrachten der groote mogendheden. Maar dien bezwarenmakers zou kunnen worden toegevoegd: in de eerste plaats, dat deze oorlog zulks geenszins heeft geleerd, maar daarentegen heeft doen zien, dat hoe krachtiger een volk toont prijs te stellen op het behoud zijner onafhankelijkheid, hoe grooter de kans, dat die onafhankelijkheid zal worden ontzien; en in de tweede plaats, dat wij geen klein volk zijn, want welke ellende de oorlog ook moge brengen, hij heeft ten duidelijkste aan het licht gebracht, dat Indië als één man trouw staat naast het moederland.

Doorslaande bewijzen van aanhankelijkheid werden door de geheele Inlandsche bevolking gegeven. Grootte Inlandsche vereenigingen haastten zich, gevoelen van loyaliteit kenbaar te maken, geleid door de bekende BOEDI OETOMO. Op verschillende plaatsen werden bidstonden voor onze geliefde Vorstin gehouden. Zelfs onze overwonnen vijanden, de Atjehers, verklaarden op hen te kunnen rekenen om met ons tegen een eventueelen vijand ten strijde te trekken, terwijl de veelbesproken SAREKAT ISLAM besloot een vrijwilligerskorps aan te bieden.

De spontane wijze, waarop die getuigenis van trouw werd afgelegd, heeft de banden tusschen Moederland en Koloniën nauwer aangehaald; zij heeft bewezen, dat althans het meer intelligente deel der Inlandsche bevolking gaat inzien, dat ons belang ook het zijne is; zij heeft bewezen, dat Indië Nederlandsch wil blijven. En daarom herhalen wij hier nog eens, wat wij eerder al eens meer gezegd hebben: met de Inlandsche bevolking aan onze zijde, zijn wij geen klein volk, maar kunnen wij zijn een van de krachtigste mogendheden in Oost-Azië.

Indië heeft een weermacht noodig. De gebeurtenissen der laatste maanden hebben bewezen, dat het scheppen van eene krachtige weer-

macht mogelijk is, want dat de invoering eener militie onder de Inlandsche bevolking geen politiek gevaar oplevert. Het is te verwachten, dat althans het ontwikkelde deel dier bevolking de noodzakelijkheid van een dergelijken maatregel voor Indië zal begrijpen en dat het daartoe van ganser harte zal meewerken, trotsch op het vertrouwen door de Regeering in de inheemsche bevolking gesteld.

Echter eischt de invoering eener Inlandsche militie, die natuurlijk gepaard zou moeten gaan met die van den verplichten krijgsveld, onder de Europeesche bevolking, geruimen tijd van voorbereiding. Toch is legerversterking noodig, ook nu reeds, ten einde zoo goed mogelijk — ondanks gebrek aan geld — op alle mogelijke gebeurtenissen te zijn voorbereid. Reeds tracht de Regeering door verhooging der handgelden de werving van vrijwilligers voor het Indische leger hooger op te voeren. Maar ook de vrijwilligerskorpsen, welke zich op vele plaatsen in Indië bij het uitbreken van den oorlog hebben gevormd, moeten als een welkome aanwinst van strijdkrachten beschouwd worden. Doch om bruikbaar te zijn, behooren zij geheel op militaire leest geschoeid te worden en moet hunne organisatie en oefening in handen van het Legerbestuur berusten.

Zooeven zeiden wij, dat de plannen voor eene krachtige verdediging van Indië niet van de baan geschoven mogen worden; geenzins hebben wij daarmede willen zeggen, dat die plannen uitgevoerd moeten worden, zooals zij werden beraamd, want het is duidelijk, dat in den thans woedenden oorlog velerlei ervaring zal worden opgedaan omtrent het gebruik van de verschillende strijdmiddelen. Thans reeds lessen uit dezen oorlog te willen putten zou glad verkeerd zijn. Toch zal het aan veler aandacht niet ontsnapt zijn, welke schitterende resultaten nu reeds met onderzeebooten werden behaald. Voor zoover tot nu toe bekend, laten wij hier even eene chronologische opgave volgen:

- 7 Sept. Een Duitsche onderzeeboot boort den Eng. kruiser „Pathfinder” in den grond.
- 14 Sept. De Duitsche kleine kruiser „Hela” door een Eng. onderzeeër getorpedeerd.
- 22 Sept. De Duitsche duikboot U 9 boort de Eng. kruisers „Aboukir”, „Hogue” en „Cressy” in den grond.
- 6 Oct. In de monding van de Eems wordt een Duitsche torpedoboot door een Eng. onderzeeboot tot zinken gebracht.
- 10 Oct. De Russische kruiser „Pallada” door een Duitsche duikboot in den grond geboord.
- 16 Oct. De Eng. kruiser „Hawke” door een Duitsche duikboot vernietigd.
- 31 Oct. De Eng. kruiser „Hermes” ondergaat hetzelfde lot.

Hieruit blijkt reeds voldoende, dat de onderzeeboot een geducht wapen is. Het ligt volstrekt niet in onze bedoeling te willen beweren, dat uit de plannen voor de verdediging van Indië nu maar aanstonds de groote slagschepen moeten geschrapt worden. Geenzins! De groote slagschepen

zijn nog bijna in 't geheel niet in gevecht geweest, dus omtrent hun gebruik valt uit dezen oorlog nog hoegenaamd niets te leeren; de werkkring van het slagschip is zeer verschillend van die van den onderzeeër, ieder eischt zijne plaats in eene goed georganiseerde zeemacht. Wij wezen er slechts op, dat een groot aantal onderzeebooten in de wateren van onzen Archipel de weerbaarheid van Indië ter zee in belangrijke mate zal verhoogen.

Ook nog iets anders heeft de oorlog ons nu reeds getoond, namelijk dat de telegrafische verbinding tusschen Nederland en Indië nog veel te wenschen overlaat.

Voor degenen, die daarvan onvoldoende op de hoogten mochten zijn, zij medegedeeld, dat in Indië vóór het uitbreken van den oorlog voor telegrafische gemeenschap met Nederland kon worden gebruik gemaakt van de volgende lijnen:

Batavia—Singapore.

Banjoewangi—Port Darwin (Australië).

Banjoewangi—Singapore.

Banjoewangi—Koebuckbaai—W. Australië.

Medan—Penang.

Batavia—Cocos- of Keelingeilanden.

Menado—Yap—Shanghai (of Guam)

Reeds tijdens den Zuid-Afrikaanschen oorlog had men de ervaring opgedaan, dat door de Engelsche Regeering, zelfs op onze regeerings-telegrammen een zeer strenge censuur werd uitgeoefend, waardoor in ons land de oogen werden geopend voor het gevaar, dat onze Archipel slechts door Engelsche kabels, welke hunne steunpunten veelal op Engelsch gebied hebben, verbonden is met het Moederland. Toen ook Duitschland voor zijne bezittingen in den Stillen Oceaan aansluiting zocht met het wereldtelegraafnet en een verbinding verlangde, welke niet op Engelsch gebied landt, verbond Nederland zich met Duitschland tot het in 't leven roepen eener verbinding tusschen Menado, Yap (een der Duitsche Carolinen) en Sjanghai en tusschen Yap en het Amerikaansche eiland Guam, waar aansluiting verkregen werd aan den Amerikaanschen Pacifickabel tusschen de Filippijnen en San Francisco.

Wel bestaat nog eene verbinding tusschen Pontianak en Saigon, doch deze is slechts van belang voor het localverkeer met Fransch Cochinchina, maar niet als internationale verbinding.

Toen al dadelijk na het uitbreken van den tegenwoordigen oorlog de Duitsche lijn over Yap door de Engelschen werd verbroken, moesten we het weer uitsluitend met de Engelsche verbindingen stellen. Dit feit stelt duidelijk het groote gewicht van eene radiografische verbinding met Insulinde in het licht, want deze is niet zoo gemakkelijk te vernielen als een kabel. Moge zulk eene verbinding spoedig tot stand komen!

Achten wij den huidigen toestand van Indië, uit een politiek en mili-

tair oogpunt, niet ongunstig, ook de economische toestand kan evenmin bepaald ongunstig genoemd worden.

Aangezien vele voedingsmiddelen — en daaronder het hoofdvoedingsmiddel der bevolking — van buiten moeten worden ingevoerd, bestond al dadelijk bij het uitbreken van den oorlog de vrees, dat de particuliere invoer belangrijk zou worden belemmerd, zoodat niet geheel stopgezet, waardoor een te kort aan levensmiddelen zou ontstaan. Daarom besloot de Indische Regeering al dadelijk om den uitvoer van rijst, tapioca, maïs, arachiden en cassaveproducten te verbieden, een maximum verkoopprijs voor rijst vast te stellen, en door aankoop van buitenlandsche rijst voor een voldoende voorraad tot het einde des jaars te zorgen. Daarvoor was noodig, dat per week over ettelijke miljoenen K.G. rijst beschikt kon worden. De zorg voor de voorziening in rijst en zoo noodig ook die in de voornaamste levensbehoeften van de bevolking der Buitenbezittingen, zoomede de leiding der distributie van de voorraden, werd opgedragen aan den Hoofd-Intendant van het Indische leger.

Sedert heeft zich echter de particuliere import weder geleidelijk hersteld, zoodat zelfs de rijstprijzen op de open markt ten slotte lager waren dan hetgeen het gouvernement voor de van zijnentwege aangekochte rijst heeft moeten besteden, waarvan het gevolg was, dat het Land, op een gegeven oogenblik over een voorraad van \pm 20.000 ton rijst beschikte, waaraan ten behoeve van de bevolking geen bestemming was te geven. Daarom werd de Hoofd-Intendant gemachtigd tot onderhandschen verkoop van dezen voorraad op de wijze, welke voor het Land het meest voordeelig was, en tot verstrekking tegen betaling aan de verschillende takken van 's Lands dienst (marine, leger, gevangenen, enz.). Het verbod van uitvoer van tapioca, arachiden en cassaveproducten werd reeds weder opgeheven. Blijkbaar is dus aan de voornaamste voedingsmiddelen voorloopig geen gebrek.

Natuurlijk ondervinden in Indië handel, landbouw en nijverheid evenals overal elders in hooge mate den invloed van den oorlog. De cijfers van invoer van velerlei artikelen in de voornaamste havens van Indië van vóór en na het uitbreken van den oorlog wijzen belangrijke verschillen aan. Echter werd door de circulatiebank en verschillende credietinstellingen, waar noodig met steun der Regeering, de invloed van den oorlog op den handel tot zoo gering mogelijke afmetingen gehouden en een crisis voorkomen.

De groote bankinstellingen bleken volkomen aan hunne verplichtingen te kunnen voldoen.

Hoe Indië er ten slotte financiëel voor staat, blijkt uit het Voorloopig Verslag over de begroting voor 1915, hetwelk vermeldt, dat de toestand der financiën bij het uitbreken van den oorlog zeer gunstig was, welke mededeeling door den Minister van Koloniën in zijne Memorie van Antwoord werd beaamd. Ook uit een financiëel oogpunt beschouwd kunnen we dus gerust zijn, al mogen de Staatsinkomsten — tengevolge

van de belemmering van den bloei der middelen — dalen. Zelfs wilde de Minister de belastingen niet verhoogen en van geen buitensporige bezuinigingen weten.

Het plan om eene Indische leening te sluiten moest tengevolge van den oorlog worden opgegeven. Thans heeft de Minister het denkbeeld in beraad genomen om aan geld te komen door 's Lands spoorwegbedrijf in een naamlooze vennootschap in te brengen. Laat ons hopen, dat dit beraad gunstige resultaten mag afwerpen, en dat men het bij de Staatsspoorwegen niet zal laten, maar nog verder op dien weg zal voortschrijden.

De gebeurtenissen, welke thans in zoo hooge mate onze aandacht boeien, toonen het gevaar, dat aan het bezit van welvaartsbronnen voor den Staat verbonden is.

De occupator van een vijandelijk gebied kan volgens het oorlogsrecht al wat in dat gebied Staatseigendom is, als buit beschouwen, terwijl hij daarentegen niet de hand mag leggen op bijzondere eigendommen der bewoners. Door de in bezitname van de eigendommen van den vijandelijken Staat komen den overwinnaar alle winsten ten goede, welke voorheen in de kas van den overwonnenen vloeiden.

Het Staatstinbedrijf, gouvernementsondernemingen, enz., waarbij de Staat uitsluitend als exploitant optreedt, zijn in Indië evenzeer belangrijke bronnen van inkomsten, welke niet aan de opmerkzaamheid van een eventueelen vijand zullen ontsnappen. Met het oog daarop is het wenschelijk, dat de Staat niet als eigenaar en exploitant van natuurlijke rijkdommen optreedt, tenzij dat in verband met het algemeen belang onvermijdelijk is.

Maar daarom behoeft de Staat nog geenszins verstoken te blijven van de voordeelen, welke de exploitaties van winstgevende ondernemingen en natuurlijke hulpbronnen opleveren. Ook bij exploitatie door particulieren kan voor toevloeiing van Staatsinkomsten gezorgd worden. Immers kan de Staat zich hetzij bij het verleenen van concessies, hetzij door het sluiten van overeenkomsten verzekeren van een deel der winsten. Door het opnemen van de noodige bepalingen in de statuten der werkende vennootschappen heeft de Overheid het bovendien in hare macht, toezicht en invloed op het bedrijf uit te oefenen. Zonder risico geniet de Staat de winsten. En waar nu de bodem van Insulinde zoo ontzaglijke rijkdommen in zich bergt, welke nog op exploitatie wachten, daar is het zeker wenschelijk, dat de Regeering maatregelen zal weten te vinden om de particuliere industrie te bevorderen, daarbij zich verzekerende van de rijke winsten, welke uit de exploitatie der hulpbronnen zullen voortvloeien.

Ongetwijfeld zijn in Indië de middelen aanwezig om aan geld te komen. Dat de Regeering niet lang wachte met ze op te sporen! Want er moet geld gevonden worden voor vele zaken op allerlei gebied, maar in de eerste plaats om Indië zoo spoedig mogelijk in weerbaren staat te brengen. Zoo lang onze Aziatische bezittingen

niet verdedigd kunnen worden door eene krachtige, aan alle moderne eischen voldoende zeemacht, in samenwerking met een krachtig, deugdelijk georganiseerd, goed bewapend en geoefend Indisch leger, zoolang mag het Nederlandsche volk niet gerust zijn.

Als de oorlogswolk zonder te barsten over ons land en onze koloniën mocht heendrijven, laten wij ons daarin dan van harte verheugen, maar laat het geenszins een reden zijn om er op te vertrouwen, dat alle gevaar dan geweken is.

Nederland heeft zich tot taak gesteld Indië op te heffen, totdat het ten slotte aan zichzelf kan worden overgelaten. De trouw, waarvan de Indische bevolking in deze moeilijke tijden blijken heeft gegeven, kan bezwaarlijk in iets anders wortelen dan in het besef, dat ons bestuur daarginds goed en rechtvaardig is. Moge dit voor Nederland een prikkel zijn om te zorgen, dat anderen de onszelven opgelegde taak niet uit de handen nemen. Daarvoor is noodig: een weerbaar Indië!

J. VAN DER WEIJDEN,

Majoor v/d. Generalen Staf N. I. L.

De groote Europeesche Krijg

van het jaar 1914.

(Overzicht tot 24 November.) (2 schetsen.)

Niemand zal ontkennen, dat de strijd, zoowel die in Noord-Frankrijk, als die in Oost-Europa gevoerd, sedert wij hem het laatst bespraken, een gansch ander aanzien heeft verkregen.

In het Westen door en op het nieuw gevormde front Rijssel — Nieuwpoort, in het Oosten als gevolg van het échec der Duitschers en Russen aan het Weichselvak Warschau — Ivangorod — Sandomierz.

Tóch — in het algemeen — is de toestand onveranderd, in zooverre het ons reeds sedert weken bekende slagfront in Noord-Frankrijk nog steeds ongebroken is, de Russen altijd nog even ver van Berlijn zijn, als toen de oorlog begon en de Oostenrijkers alweder een groot deel van Galicië moesten prijs geven.

In het Oosten van Frankrijk heerscht van Verdun tot Belfort, haast zou men zeggen, de meest volmaakte rust, ware het niet, dat tusschen Verdun en Toul telkens weer werd gevochten, omdat het hun bij St. Mihiel dreigend gevaar den Franschen nu eenmaal geen vrede laat en zij vooral op dit punt steeds op hun „qui vive” moeten blijven. Dit zijn echter slechts plaatselijke gevechten, schermutselingen.

Ook kwamen nog eenige nieuwe elementen, zij 't ook van ondergeschikte beteekenis, wat meer kleur aan het groote oorlogsdrama bijzetten. De actie van de Engelsche vloot ter hoogte van Nieuwpoort en Oostende en het optreden van Turkije, dat zich onvoorwaardelijk bij den Tweebond aansloot en vooral de verhoogde werkzaamheid ter zee, waarin Duitschland Engeland bijna steeds de baas is gebleken.

Met dit inleidend overzicht — men zie naar de door mij gespatieerde woorden — is tevens het programma aangegeven van de onderwerpen, welke voor ditmaal even zoovele punten van bespreking zullen vormen. Het is alweer goed gevuld, doch na een maand kan dat ook moeilijk anders.

Allereerst dan de zoo belangrijke gebeurtenissen in den uitersten Westhoek van België. Het moge dan waar zijn, dat dit land spoediger dan men verwachtte, verloren ging, in het laatste stukje gronds, dat den Belgen van hun onafhankelijk Koninkrijk restte, is de weerstand ongehoord hardnekkig. Het moet erkend, dat wat nog van hun leger,

een dertigduizend man, overbleef, zich dapper weert en ten volle de wapenen van België redt; het ligt trouwens voor de hand, dat dit de élite is.

Op den 24sten October hadden de Duitschers, oprukkend uit de linie Oostende—Thourout—Rousselaere—Meenen, den Yser bereikt en stonden zij ongeveer in de linie Nieuwpoort—Dixmuiden—Yperen—War-neton, waar hun front ter hoogte van Rijssel bij het bestaande aansloot. (Schets 1.)

Onmiddellijk ging men hier met buitengewone kracht tot den aanval over, zoodat men niet zonder grond kon aannemen, dat Duinkerken en Calais de naaste objecten waren en de bedoeling voorzat de Bondgenooten van de zee af te dringen. Dit plan lag trouwens voor de hand, aangezien daarmede de directe aanvoerwegen voor het Engelsche leger verbroken zouden worden en hun daarmede groote moeilijkheden zouden worden bereid, al stond het hun natuurlijk vrij meer Zuidelijk, over Havre b.v., nieuwe te kiezen.

Aanvankelijk moesten de Bondgenooten onder dien hevigen druk den Yser prijs geven en werden zoowel de Gekanaliseerde Yser als het Kanaal van den Yser d. w. z. de verbinding tusschen den Yser en Yperen door de Duitschers overschreden.

Op den 26sten kon dan ook naar waarheid door hen worden bericht: „Westelijk van het Yser-kanaal tusschen Nieuwpoort en Dixmuiden, welke plaatsen nog door den vijand zijn bezet, hebben onze troepen den zich daar nog hardnekkig verdedigenden vijand aangevallen. Het Engelsche eskader, dat aan den strijd deelnam, is door zwaar artillerievuur tot den terugtocht gedwongen. Bij Yperen is het gevecht tot nu toe onbeslist gebleven.”

Gemeld werd verder, dat de Duitschers van uit Westende (t. N. O. van Lombardzijde) en Slype den Grooten Bamburg, een complex van boerderijen dicht t. O. van Nieuwpoort, vermeesterden. Zelfs slaagden de aanvallers er in, den Yser tusschen Mannekensvere en Ramscapelle overschrijdend, het plaatsje Pervyze te vermeesteren.

Op dit tijdstip waren de Duitschers dus ten N. van Dixmuiden wel degelijk in het voordeel en drongen zij tusschen deze plaats en Nieuwpoort met succes naar het Westen Ten Z. van Dixmuiden maakten zij geringe vorderingen en wonnen de Bondgenooten t. N. en t. O. van Yperen terrein.

Op den 28sten werden de gevechten aan den Yser met kracht voortgezet, terwijl de aanvallers voor Yperen genoopt werden een verdedigende houding aan te nemen. Dit was het eerste symptoom van hun échec, daar zij toch bedoelden zich over den Yser baan te breken en juist de krachtige weerstand bij Yperen, Dixmuiden en Nieuwpoort geboden, hun offensief verlamde. Zoolang deze steunpunten niet waren gevallen, kon met het oog op hun verbindingen van een verderen opmarsch moeilijk sprake zijn.

Op den 30sten gingen ook de geringe voordeelen, welke zij t. N. van

Dixmuiden hadden bereikt, verloren, doordat de verdediger bij Nieuwpoort het vloedwater binnenliet en de lage oeverlanden ter weerszijden van den Yser inundeerde.

Daardoor waren de Duitschers natuurlijk genoodzaakt het door hen bezette gebied te ontruimen, hetgeen een geduchte tegenvaller was. Deze omstandigheid bracht er hen toe hun aanvallen op den terreinhoek tusschen Dixmuiden en de Leie (Lijs) te concentreeren en naar een gebied te verplaatsen, dat trouwens van den aanvang af de beste kansen voor eene doorbreking bood, al was het dan ook niet de kortste weg naar de zoeven genoemde Fransche kustplaatsen.

Vergeeten wij niet, dat, afgezien van de mogelijkheid het te inundeeren, het lage terrein t. W. van de lijn Dixmuiden—Nieuwpoort door talrijke riviertjes en kanalen is doorsneden en zich dus uitstekend voor een hardnekkigen weerstand leent. Is Yperen eenmaal gevallen, dan kunnen de Duitschers, t. Z. van den Yser oprukkend, over hooggelegen terreinen, zonder hindernissen van belang te ontmoeten, tot aan het kanaal van Duinkerken vooruitrukken.

De gevolgen van de verplaatsing van het drukpunt van den aanval deden zich onmiddellijk gevoelen.

Op den 31sten October meldde het algemeen hoofdkwartier te Berlijn: „Ons leger in België veroverde gisteren Bixschoten; de aanval op Yperen vordert; Zandvoorde, het Kasteel Hollebeke en het dorpje Wambeke zijn stormenderhand genomen. Ook verder Zuidelijk wonnen wij terrein.

Daaruit volgt dus, dat de Bondgenooten den terreinhoek tusschen Yperen—Rousselaere (t. W. van Passchendaele) en de Leie hadden moeten ontruimen.

Daarmede teekende zich de toestand in zooverre, dat de Duitschers dus in een grooten kring om Yperen waren opgerukt en slechts op enkele punten, Ramskapelle en Stuyvekenskerke, vasten voet t. W. van den gekanaliseerden Yser hadden.

Doch ook deze zouden weldra verloren gaan.

Op den 2^{den} Nov. bereikte ons een Belgisch bericht, dat de toestand vrij nauwkeurig teekent: De Duitschers hebben den linkeroever van den Yser grootendeels ontruimd. De inundaties worden voortdurend uitgebreid. De Deutsche troepen — de korpsen werden alle nauwkeurig opgesomd, doch deze enumeratie verdient weinig geloof — alle gevormd uit reserve- en landweerkorpsen, zijn geconcentreerd op de linie Ghelvelt—Hollebeke—Messines. Hun doel is Yperen, waarvan het bezit van de grootste beteekenis wordt genoemd.

Op den 4^{den} Nov. kwam nog belangrijker nieuws. De Duitschers — aldus de berichten — moeten den rechter-Yseroever tusschen Nieuwpoort en Dixmuiden prijsgeven; daartoe werden zij, zooals vanzelf spreekt, door het inundatie-water genoodzaakt.

In ieder geval bewijst dit, dat, wat zelfs de hevigste aanvallen der bondgenooten niet vermochten, door onderwaterzettingen werd bereikt.

Men kan ten slotte het voorafgaande overzicht als volgt resumeeren.

Op 4 Nov. bezetten de Duitschers de lijn Messines—Wambeke—Hollebeke—Zandvoorde—Gheluvelt—Zonnebeke. Verder Noordwaarts liep hun front over Bixschoote en Merckem naar den Yser, vandaar t. O. van Dixmuiden op ongeveer 2 K.M. afstands van deze rivier naar Mannekenvere, Bamburg en Lombardzijde.

Terwijl de aanvallers dus reeds op 24 October de lijn Yperen—Dixmuiden—Nieuwpoort bereikten, waren zij bijna 14 dagen later nog even ver en hadden zij zelfs het terrein, dat zij t. W. van den Yser hadden veroverd, moeten prijsgeven. Deze toestand legt een loffelijk getuigenis af voor de hardnekkigheid, waarmede Belgen, Franschen en Engelschen het hun toevertrouwde terrein hebben verdedigd. Het bewijst, dat nu de Bondgenooten werkelijk met ernst weerstand bieden, het succes der Duitsche wapenen uiterst gering is.

Het eenige voordeel, dat de aanvallers — en men vrage niet ten koste van welke offers — in al dien tijd, dus van den 24sten October tot den 24sten November, hebben bereikt, is de vermeestering van Dixmuiden, dat hun eindelijk op den 15^{den} Nov. in handen viel. Daar zij slechts het Oostelijke deel van dit stadje, dat trouwens niet meer dan een puinhoop was, in hun bezit hebben en hun de weg naar het Westen dus nog geenszins is gebaad, kan het succes, dat zij tot dusverre verwierven, niet dan buitengewoon gering worden genoemd.

Toch twijfel ik niet of de Duitschers, die zich ontegenzeggelijk door een grooten „Ausdauer” kenmerken en tot elken prijs doorzetten, wat zij op grond van hunne strategische overwegingen noodzakelijk achten, zullen niet rusten voor zij hier hun doel hebben bereikt.

Hun reserves zijn nog lang niet uitgeput. Wel zijn het slechts reserve-troepen, die zij kunnen aanvoeren, maar men vergete niet, dat thans de Ersatz-reserve, die van af den eersten dag der mobilisatie in de depots werd geoefend en dagelijks bruikbaar wordt, nu bijkans vier maanden geoefend is. Wat Deutsche „Drill” onder de vigeerende omstandigheden, nu dus onder hoogen druk wordt gewerkt, beteekent, behoeft niet nader betoogd te worden. En dan — de Landwehr „Erstes Aufgebots” moge reeds lang in reserve-korpsen vereenigd op het lange slagfront, dat zich zoowel in het Westen als in het Oosten uitbreidt, zijn aangezegt, de Landwehr „Zweites Aufgebot” brengt met de Ersatztruppen nog honderdduizenden in het veld, die, omdat zich deze instellingen reeds tientallen jaren in het Deutsche leger hebben ingeleefd, van heel wat meer beteekenis zijn dan de hooggeroemde vrijwilligers van Lord KITCHENER. Hun aantal moge desnoods dat der Deutsche reserve-troepen overtreffen, wat encadreering en aanvoering betreft, kunnen zij niet anders dan zeer onvoldoende zijn georganiseerd, omdat in vreedstijd elke voorbereiding inzake kadervorming achterwege bleef.

Opnieuw worden honderdduizend Duitschers, bijna alle versche troepen, in België aangevoerd (23 Nov.). Spoedig zal men — op dezen datum

moet worden gelet — van hernieuwde krachtige aanvallen op Yperen vernemen. Het lijdt bij mij geen twijfel, dat zij een laatste buitengewoon krachtige poging zullen ondernemen, juist daar door te breken. De voordeelen, welke zij daarmede kunnen bereiken, bracht ik reeds eerder op den voorgrond. Alleen dit zij er nog aan toegevoegd. Wanneer deze aanval slaagt, worden ten eerste de Engelschen van de Noordzee-kust, dus van hun basis afgedrongen en wordt voorts de aanvoer van verdere versterkingen — de reeds meergenoemde vrijwilligers van Lord KITCHENER — zeer bezwaarlijk. Bovendien kan dan de Fransche rechtervleugel worden ingedrukt en opgerold en op het Front Verdun—Belfort worden teruggeworpen.

Die bedoeling bestond reeds eerder. Bijna was zij door den snellen opmarsch der Duitschers naar de lijn Verdun—Parijs tot werkelijkheid geworden. Het ongetwijfeld roemrijke offensief van Generaal JOFFRE heeft dit plan in de eerste helft van September doen mislukken; zal het twee maanden later, in de eerste helft van December, eerder wellicht, slagen? Indien inderdaad waar is, wat zoeven werd medegedeeld, beschikken de aanvallers opnieuw over een krachtige reserve, terwijl de verdedigers deze nog altijd niet beschikbaar hebben. In dat geval is het verre van uitgesloten, dat zoo deze krachten een nieuwen, geweldigen stormloop op den reeds zoo uitgeputten tegenstander ondernemen, zijn front eindelijk wijkt en de beslissing verkregen wordt.

Natuurlijk is evenmin uitgesloten, dat ook deze poging op het front, dat zich reeds bij herhaling ijzersterk betoonde, mislukt; dat neemt niet weg, dat ik toch verlangend ben te zien, in hoeverre deze onderstelling — een voorspelling is het echter geenszins — tot werkelijkheid wordt. Wat men er ook van moge beweren, de gronden, waarop zij berust, zijn lang niet alle zwak of verwerpelijk.

Zooveel bijkomende omstandigheden — allereerst de toestand, waarin zich de troepen van den verdediger bevinden — ontsnappen echter aan ons waarnemingsvermogen, zoodat men in geen geval verder dan de onderstelling van een mogelijkheid mag gaan.

Het hier besproken front is slechts een klein onderdeel van de slaglinie, die zich nu reeds sinds maanden van de Vogezen tot de Noordzee uitstrekt. De lengte, de veerkracht dier linie en de tijdsduur gedurende welke zij zich handhaaft, spotten met alle bekende strategische regelen en overtreffen alle slagen in vorige oorlogen in hardnekkigheid.

Ja — werkelijk, waarom zou men het met de feiten voor oogen niet erkennen, dat daarop alle strategische operatiën, welke den veldheeren van vroeger dagen roem en succes brachten, mislukten. Zoowel de strategische omvatting als doorbreking leden bij herhaling échec; men zou er waarlijk toe komen te gelooven, dat deze vroeger zoo bij uitstek beslissende handelingen hebben afgedaan en slechts tot historische begrippen, die in den modernen oorlog geen beteekenis meer bezitten, zijn geworden.

Wie herinnert zich niet zoo menig voorbeeld uit de Napoleontische

veldtochten, waarin de Grootte Keizer vooral tegenover bondgenootschappelijke legers in uitgebreide opstellingen met zijn heimelijk voorbereide, bliksemsnel doorgevoerde doorbrekingen een schitterend succes, een afdoende beslissing bevocht.

En hoe vaak niet hadden hij en ook groote veldheeren uit later eeuwen hunne overwinning aan een welgeslaagde omvatting te danken? En thans? Beide procédés blijven zonder noemenswaardige uitwerking.

De doorbreking stukt te midden van haar ontwikkeling en kan niet worden doorgevoerd — men denke aan St. Mihiel, aan Roye en Albert — de omtrekking wordt hoogstens tot omvatting en bereikt als zoodanig geen ander succes dan de verlenging van het vijandelijk front.

De verklaring van deze eigenaardige, doch hoogstgewichtige strategische evolutie wil mij voorkomen de volgende te zijn.

De omtrekking is na de toepassing der vliegtuigen, dus door verkenning uit de lucht, eenvoudig onmogelijk geworden.

Een omtrekking toch wordt geheel buiten 's vijands waarnemingskring op dagmarschen afstands aangezet en zoodanig doorgevoerd, dat de daarvoor bestemde groep op het juiste oogenblik uit een geheel onverwachte en voor den vijand zeer gevaarlijke richting (rug en flanken) tot uitwerking komt; men denke o. a. aan Koniggrätz. Vliegtuigen maken dergelijke pogingen geheel illusoir, omdat zij den waarnemingskring zoover uitbreiden, dat dergelijke pogingen buiten 's vijands gezichtsbereik eenvoudig onuitvoerbaar zijn. Terwijl zijn omtrekkende groepen nog eenige geforceerde dagmarschen moeten afleggen, om ter plaatse te komen, heeft de vliegenier binnen enkele uren het booze opzet gemeld en blijft alle tijd beschikbaar voor het nemen van tegenmaatregelen.

Maar de doorbreking dan? Ook deze — de krijgsgeschiedenis, die op 't oogenblik in Noord-Frankrijk wordt gemaakt, bewijst het — lijdt eenvoudig échec. Tracht de aanvaller op eenigerlei punt door te breken, dan geeft des tegenstanders front veerkrachtig na, doch tevens is er ruimschoots tijd beschikbaar, om dit op het zwakke punt te versterken.

Om dit punt concentreert zich dan een zoo groote vuurkracht van geweren, mitrailleurs en snelvuurkanonnen, dat spoedig van elke verdere poging tot verder doordringen moet worden afgezien.

Zoo zeker als het moderne oorlogsmiddel der luchtverkenning elke poging tot omtrekking verijdelt, zoo goed is de enorme uitwerking der moderne oorlogswapens oorzaak, dat de doorbreking, wanneer het op de doorvoering aankomt, mislukt. Mochten dit de strategische lessen zijn, welke deze ultra-moderne oorlog ons biedt, dan zal daarvan een gansche evolutie het gevolg zijn.

De eenige strategische handeling, welke in dit geval nog toepassing kan vinden, is de zoo versmade, onmogelijk genoemde frontaanval. Het valt niet te ontkennen, dat men, toen de beide andere procédés ten koste van groote offers mislukten, den strijd front tegen front weer hervatte. Hij, die het snelst en het overvloedigst reserves weet aan te voeren en dat zijn althans in het Westen de Duitschers, hebben nog

de meeste kans met den zuiveren frontaanval succes te bereiken.

Daar deze aanvallen — men denke aan hetgeen hiervoor omtrent de bij Yperen te wachten gevechten werd gezegd — nog moeten plaats hebben en op de overige deelen der linie, van Rijssel over Berry au Bac—Verdun—St. Mihiel—Toul—la Couronne de Nancy en van daar in Zuidelijke richting naar de Vogezen geen verandering van eenige beteekenis valt te constateeren, kunnen wij den tijd van afwachting beter gebruiken door thans een blik op het Oostelijke operatietooneel te werpen. (Zie schets 2.)

Wij verlieten de Duitschers en Oostenrijkers, terwijl zij in vollen aftocht van den Weichsel op de Warta-linie en vandaar op de linie Kalish—Czenstochowa—Krakau terugweken. Meer naar het Zuid-Oosten moesten de Oostenrijkers voornamelijk door het verlies van Sandomierz en onder den druk der over Lemberg en de Dnjester oprukkende Russische overmacht Oost-Galicië en de San-linië, waaraan de bekende steden Jaroslaw en Przemysl, prijsgeven. Dat was omstreeks 28 October.

In Oost-Pruisen overschreden de Russen opnieuw de grens en maakten zij zich ondanks den hevigen tegenstand hun daar geboden, meester van de reeds bij herhaling genoemde grensplaatsen, waaronder Schwirwindt, Stallupönen, Gumbinnen, Lyck en Biälla.

Aan dezen algemeenen terugtocht waren vooral in het centrum van het reusachtig lange front, dat de kolossale slaglinie in Noord-Frankrijk en België in lengte wel driemaal overtreft, hevige gevechten voorafgegaan. In den nacht van 27 op 28 Oct. waren de Duitschers overhaast teruggegaan op de linie Ilza—Radom—Jedlinsk, meer Noordelijk werd deze beweging door andere afdeelingen, welke over Rawa terugweken, gevolgd. In het algemeen werd dus de terugtocht over de gansche linie Rawa—Jonowiece aanvaard; verwoede gevechten, zoowel bij Rawa als in de uitgestrekte bosschen tusschen Kozienice en Radom gingen hiermede gepaard.

Op den 29sten konden de Russen dan ook naar waarheid berichten: „Wij sloegen de laatste vijandelijke afdeelingen, welke zich t. N. van de Gilika trachtten te handhaven, terug, vermeesterden Strykof t. W. van Lodz en Reczkof t. Z. van die stad en trokken Radom binnen.” Hieruit blijkt dus, dat de Duitschers op den 29sten Oct. tot de linie Strykof—Reczkof—Jedlinsk—Radom—Janowiece waren teruggedrongen en de Weichsellinie van Warschau tot ver voorbij Ivangorod hadden moeten loslaten.

Spoedig kwamen — natuurlijk voornamelijk van Russischen kant — nieuwe inlichtingen omtrent den stand der gevechten in Polen, welke voor de verbondenen een steeds ongunstiger wending namen.

Op den 3^{den} Nov. konden de Russen n.l. melden, dat zich tusschen den Weichsel en de Ilza voornamelijk Oostenrijkers bevonden, terwijl de Duitschers hoofdzakelijk in Westelijke richting terugtrokken.

Voorts, dat de hoofdmacht der tegenstanders in de richting van Czenstochowa en andere afdeelingen op Kalish terugtrokken.

Oogenschijnlijk liet het zich dus aanzien, dat Duitschers en Oostenrijkers, excentrisch terugtrekkend, ieder der bondgenooten naar zijn eigen gebied (operatie-basis) week, waardoor dus de Russen hen bij een scherpe strategische vervolging nog verder hadden kunnen scheiden en afzonderlijk vernietigen. Noch het een, noch ook het ander is geschied, vermoedelijk omdat de Russen hoewel volgend, zulks zóó langzaam deden, dat de verbondenen vrij bleven in de keuze hunner terugtochtsliniën, die ofschoon zij aanvankelijk ontegenzeggelijk uiteenliepen, zich toen eenmaal de Warta was bereikt, onder dekking van sterke achterhoeden aan de overgangen konden hereenigen.

Zoals te verwachten was, had de rechtervleugel, de Oostenrijkers in Galicië, de beweging moeten volgen. Op den 31sten kwam bericht, dat de Oostenrijkers t. N. O. van Turka, bij Starij Sambor t. O. van Przemysl en voorts aan den benedenloop van de San krachtige Russische aanvallen hadden te doorstaan. In het centrum hadden de Russen toen reeds de lijn Lenzyca—Lodz—Ostrowiece bereikt. Zoo voorspoedig als het hun in Polen en Galicië gelukte, zoo moeilijk viel hun het oprukken in Oost-Pruisen. Dagen lang werd om de grensplaats Bakalarzewo gevochten, hoewel toch het succes aan den kant des aanvallers bleef.

Geruimen tijd heeft men in volslagen onwetendheid omtrent de aanvankelijke groepeerings der Russische legers verkeerd. Daar deze het uitgangspunt van hun algemeen offensief heeft gevormd is het ongetwijfeld gewenscht daarvan een overzicht te doen volgen.

Na een zeer langzame mobilisatie en concentratie stond het Ie Leger onder Generaal RENNENKAMPF om Kowno, het IIe onder SEDLUISKY bij Grodno, het IIIe onder MITCHJENKO aan de Narew, het IVe onder LEZINSKY bij Warschau, het Ve onder GLEWEF bij Lublin, het VIe onder EVERT bij Chelm, het VIIe onder Generaal RADKO DIMITRIEFF bij Przemysl en het VIIIe onder BROESILOF bij Lemberg. Deze acht legers vertegenwoordigden een sterkte van bijna twee millioenen manschappen, welke over 37 actieve legerkorpsen en 37 reserve-divisiën waren verdeeld.

Uit deze concentratie volgde de opmarsch, waaruit de Russen, terwijl zij hun centrum achter de midden-Weichsel terughielden, eind Augustus een groot gedeelte van Oost-Pruisen en Galicië vermeesterden. Daarop volgde de stoot van Generaal VON HINDENBURG, die, na hen eerst uit Oost-Pruisen te hebben geworpen, van de Warta-linie het gouvernement Kielce binnendringend, naar de Weichsel-linie oprukte en daar het zoeven beschreven échec leed, waardoor ook het inmiddels door de Oostenrijkers heroverde Galicië weder verloren ging. Resumeerend bewegen zich dus beide tegenstanders van Oost naar West en omgekeerd heen en weder, waardoor dan ook de intrinsieke waarde van hunne operatiën vooral wat Rusland aangaat, buitengewoon gering is.

De Duitschers zijn er in ieder geval in geslaagd den tegenstander reeds geruimen tijd bezig te houden; alleen in Oost-Pruisen hebben zij

de directe nadeelen van een op 't eigen gebied gevoerden krijg onderonden; dit was met de Oostenrijkers voor wat Galicië aangaat evenzeer het geval. In het midden, in Polen, werd de strijd, ook thans is dat nog altijd zoo, op Russisch gebied gevoerd.

In het Westen zijn de Duitschers er eveneens in geslaagd den krijg nog altijd op het gebied van den tegenstander te voeren en hem al de verschrikkingen, al de schade van den oorlog te doen ondergaan, terwijl het eigen gebied daarvan vrij bleef.

Mocht men dus van gevoelen zijn, dat de Duitschers (en Oostenrijkers) er thans zoowel in het Westen als in het Oosten niet gunstig voor staan, dan vergete men toch niet, dat zij zooals hiervoor is ge-releveerd, toch altijd nog sterk in het voordeel zijn en al kunnen zij dan ook niet terreinwinnen, toch geenszins geslagen of zelfs maar in het nadeel zijn. Al dient erkend, dat hun plan zich na enkele beslissende slagen evenals in 1870 op Parijs te werpen in duigen is gevallen, de berekening der Bondgenooten, die toen de Russische kolossus oprukte, Berlijn reeds in zijn handen of althans spoedig bedreigd zagen, heeft evengoed volkomen gefaald.

Waren de Duitschers in het Westen de strategische aanvallers — ook thans is dit het geval, al brengt de tactische uitvoering hun slechts gering succes — in het Oosten bepaalden zij zich terecht tot het defensief. Hoe machtig hun leger ook is, tegelijkertijd met twee fronten een aanvallenden oorlog te voeren, lieten hunne krachten niet toe.

Toch bepalen zij zich in het Oosten volstrekt niet uitsluitend tot de verdediging en wordt deze van tijd tot tijd door een offensief afgewisseld, dat van te groote afmetingen is, om het alleen tactisch te noemen. In zekeren zin moge de tegenaanval in Oost-Pruisen dit zijn; de groote opmarsch naar de Weichsel en de stoot, welke ik thans tot besluit zal bespreken, droegen een beslist strategisch karakter.

Deze laatste ontegenzeggelijk schitterende operatie, die vooral in moreel opzicht van groote beteekenis is, omdat zij den Duitschers op een tijdstip, dat zij eenige opwekking bepaaldelijk noodig hadden, een frappante overwinning verzekerde, had in het kort het navolgende verloop.

Na het hiervoor beschreven échec aan den Weichsel trokken zij langs verschillende groote wegen uit de linie Warschau—Ivangorod naar de lijn Kalish-Czenstochowa terug. Op dien terugtocht vernielden zij met de grootste zorgvuldigheid alles wat den vervolgenden vijand bij zijn opmarsch van dienst kon zijn. Zoowel de spoorwegen als de kunstwegen werden op alle mogelijke manieren onbruikbaar gemaakt; stations en loodsen werden verbrand, waterreservoirs en wissels vernietigd, de rails over koslossale afstanden stuk geslagen of weggevoerd; alle spoorwegbruggen en waterleidingen werden vernield. In de harde wegen werden door het aanbrengen van springladingen groote gaten geslagen en natuurlijk alle telegraaf- en telefoon-installaties grondig opgeruimd. Kortom — alles werd grondig onbruikbaar gemaakt, ten-einde 's vijands opdringen zooveel mogelijk te vertragen.

Deze toeleg gelukte; de Duitschers onttrokken zich weldra aan de aanraking van den vervolger, verkregen zelfs een aanzienlijken voorsprong en maakten daarvan, toen zij zich behoorlijk van den tegenstander hadden losgemaakt, gebruik, om langs hun dicht spoorwegnet belangrijke strijdkrachten naar het Noorden over te brengen.

Deze troepen werden tusschen Kulm en Posen geconcentreerd, onmiddellijk over Thorn ter weerszijden van den Weichsel aangezet, terwijl een talrijke ter omsluiting dezer operatie vooruitgezonden ruitery, haar aan 's vijands waarneming, die niet voldoende door luchtverkenning werd gesteund, onttrok.

Niettemin werd door de Russen omtreks half November een vijandelijke opmarsch tusschen Weichsel en Warta vastgesteld; zij hebben, vermoedelijk aan een demonstratie geloovend, weinig gewicht aan dit oprukken gehecht, althans slechts betrekkelijk geringe troepen ter dekking van den rechtervleugel van hun van den Weichsel oprukkende legers tusschen Kolo en Kutno afgezonderd.

Bij den hier beschreven opmarsch sloot zich een beweging aan van de Duitse troepen, welke, ter hoogte van Neidenburg en Soldau opgesteld, in Z.O. richting over Mlawa oprukten.

Tegenover deze troepen bevonden zich evenwel sterke Russische afdeelingen, welke in verband met van de Njemen-linie over Kalwaria, Suwalki en Augustowa oprukkende troepen opnieuw Oost-Pruisen waren binnengerukt. In het Zuiden werden de Oostenrijkers in die mate teruggedrongen, dat zij zich reeds op een verdediging van Krakau en van de Dunajec-rivier moesten voorbereiden. De vesting Przemysl was inmiddels alweder ingesloten.

Onder deze omstandigheden kwam op 14 Nov. uit Berlijn het onverwachte bericht, dat Generaal von HINDBURG bij Wloclawek een Russisch legerkorps had teruggeworpen en spoedig daarop de mededeeling, dat hij tusschen Weichsel en Warta naar de lijn Plock—Kutno oprukte.

Dit bericht werd op den 15^{den} Nov. uit Russische bron bevestigd door de mededeeling: „Aan den linkeroever van den Weichsel ontwikkelt zich de slag over een front van Plock tot de Warta.” Hoewel de nederlaag bij Wloclawek dus over het hoofd werd gezien, viel daaruit toch op te maken, dat de Duitschers de lijn Plock—Kutno—Kolo hadden bereikt en dus gemakkelijk de consequentie was te trekken, dat de tegenpartij zich derhalve op flank, rug en verbindingen van den rechtervleugel van het uit de Weichsel naar de Warta-linie oprukkende leger had geworpen.

Ongetwijfeld heeft Generaal von HINDENBURG zich door deze stoute operatie ten tweeden male een zeer bekwaam, ondernemend, zelfs stoutmoedig veldheer betoond. In zijn krachtige onverwachte slagen, in de wijze, waarop hij met bliksemsnelheid opereerend, zich na een oogenschijnlijk belangrijk échec herstelt en het offensief hervat, doet hij zelfs aan den grooten NAPOLEON denken. In ieder geval steekt hij verre boven de andere bekwame aanvoerders van de Duitse legers

uit. Er is iets zeer aparts in zijn operatiën, iets ongewoon frisch' en doortastends.

Maar daarmee is dan ook alles gezegd, omdat sedert de resultaten van zijn krachtdadig retour-offensief in Oost-Pruisen al weder verloren gingen en het ook zeer de vraag is of dit succes eenige tastbare gevolgen zal hebben. Op dit oogenblik — 24 Nov. — trekken de Duitschers tusschen Weichsel en Warta terug. Alleen wanneer de naar de linie Plock—Kolo doorgedrongen troepen zich ongehinderd op de flank en de verbindingen van het Russische Weichsel-leger hadden kunnen werpen, beloofde deze operatie succes. Voor de Duitschers wil echter het ongeluk, dat de Russen over kolossale overmacht beschikkend, onmiddellijk nieuwe troepen tegen den indringer kunnen doen oprukken; daardoor wordt zijn overwinning te niet gedaan, in zooverre zij hem beletten, daarvan de vruchten te oogsten.

Voor de juichkreten door verschillende groote Berlijnsche bladen na de overwinning van VON HINDENBURG aangeheven, bestaat dan ook m. i. geen voldoende reden; in ieder geval waren zij voorbarig, omdat het eigenlijke succes nog moet volgen en het zeer gewaagd is, zich, zooals zij, aan allerlei voorspellingen te buiten te gaan.

Twee dier bladen geven beschouwingen, die hoewel veel te optimistisch gesteld, een zeer goeden indruk geven van de voordeelen, welke men zich in Duitschland van VON HINDENBURG's operatie voorstelde.

Zoo doet de Vossische Zeitung opmerken: „Het is gelukt den geheelen Russischen rechtervleugel van zijn achterwaartsche verbindingen naar Warschau weg te dringen en hem in Zuidelijke richting op zijn eigen hoofdmacht terug te werpen”. Vooral deze gevolgtrekking gaat mij veel te ver; weliswaar is een Russisch korps bij Wloclawek teruggeslagen, maar daarmee is toch niet de Russische rechtervleugel geheel op de hoofdmacht teruggedrongen.

Wel is juist wat de Vossische verder laat volgen: „De Duitsche troepen staan nu op de rechterflank der Russische legerkorpsen, die van den Weichsel naar de Duitsche grens opmarcheeren. Daaruit blijkt nu wel duidelijk de ommekeer, die door onzen vrijwilligen (?) terugtocht en onze nieuwe opstelling is ontstaan.”

„Aan den Weichsel liepen de Duitschers gevaar door een Russische overmacht in de flank te worden genomen, thans hebben wij den Russischen rechtervleugel verslagen (?) en bedreigen — dit alleen is juist — de flank der Russische hoofdmacht — juister is nog: van den Russischen rechtervleugel.”

Het Berliner Tageblatt zegt daaromtrent: „Nu is de tijd voor het offensief weder aangebroken. De overwinning van VON HINDENBURG bij Wloclawek, het verjagen van het Russische cavaleriekorps bij Kolo en bij Kalish was het voorspel van den slag bij Wloclawek. De Russen zijn hier in Zuidelijke richting teruggeworpen.”

De overige beschouwingen van het blad zijn in zulke hooge juich-

tonen gesteld en in strategischen zin zoo geweldig onjuist, dat hiermede kan worden volstaan.

Nu meldde de Weenske Pers wel, dat de overwinning der Duitschers bij Kutno haren invloed op den algemeenen toestand reeds doet gelden, waaruit men dan zou moeten besluiten, dat de Russen b. v. weer terugtrokken, het tegendeel is echter waar; zij rukken in Galicië steeds verder Oostwaarts op en hadden reeds op 19 Nov. de naaste omgeving van de vesting Krakau bereikt.

Terugtrekken uit de linie Kalish—Czenstochowa zullen de Russen zeker niet; eerder kan men verwachten, dat zij met nieuwe elders vrijgemaakte krachten de bij Kutno en Plock doorgedrongen Duitse troepen zullen opvangen en op Thorn zullen pogen terug te werpen, om daarna hun opmarsch naar Berlijn aan te vangen. Vandaar dat dagen achtereen werd gemeld: „een groote slag woedt aan het front tusschen Weichsel en Warta.”

De uitslag van dezen slag kan eerst bepalen of de Russen weder op den Weichsel zullen moeten teruggaan, dan wel hun offensief naar Posen en Silezië zullen kunnen vervolgen. Voorloopig is dit het eenige wat v. HINDENBURG heeft bereikt, doch dit is waarlijk geen gering voordeel, dat deze opmarsch zeer belangrijk is vertraagd.

Zooals het meer in dezen krijg is gegaan, heeft zich het nieuwe front spoedig bij het oude aangesloten.

Wanneer dan ook op 19 Nov. uit St. Petersburg wordt gemeld:

„Het krijgsbedrijf op den linkeroever van den Weichsel heeft zich in de laatste dagen in twee streken ontwikkeld: op het front tusschen den Weichsel en de Warta en op de linie Czenstochowa—Krakau,” wordt het front Czenstochowa—Kalish, dat het verbindingslid vormt, eenvoudig vergeten.

De hier gevoerde gevechten dragen een uitermate verwoed karakter. Over het algemeen is het afwisselend offensief en defensief.

Ten einde den toestand, zooals zij geleidelijk in Oost-Pruisen werd, te teekenen, wil ik hier ook het slot van dit belangrijke bericht laten volgen: „In Oost-Pruisen vallen onze troepen de krachtig versterkte stellingen van den vijand aan; t. O. van Angerburg werd opnieuw de streek der Masurische Meren bereikt.

In West-Galicië zetten wij ons offensief voort.”

Tot besluit het gansche Oostelijke operatie-tooneel overziende, kan, naar de opstelling op schets 2 verwijzend, worden gezegd:

Tengevolge van den onverwachten Duitschen opmarsch van uit Thorn hebben de Russen den slag tusschen Warta en Weichsel met een achterwaarts ombuigenden vleugel moeten aannemen. Hetzelfde is het geval t. O. van hun linkervleugel over het front Czenstochowa—Krakau. Vooral beide vleugels hadden het, denkt men zich tegenover de op de schets aangegeven Duitse opstelling de Russische linie, hard te verantwoorden. Waren de Duitschers krachtig genoeg, dan zou mogelijk de gansche Russische linie in elkaar geperst en opgerold zijn gewor-

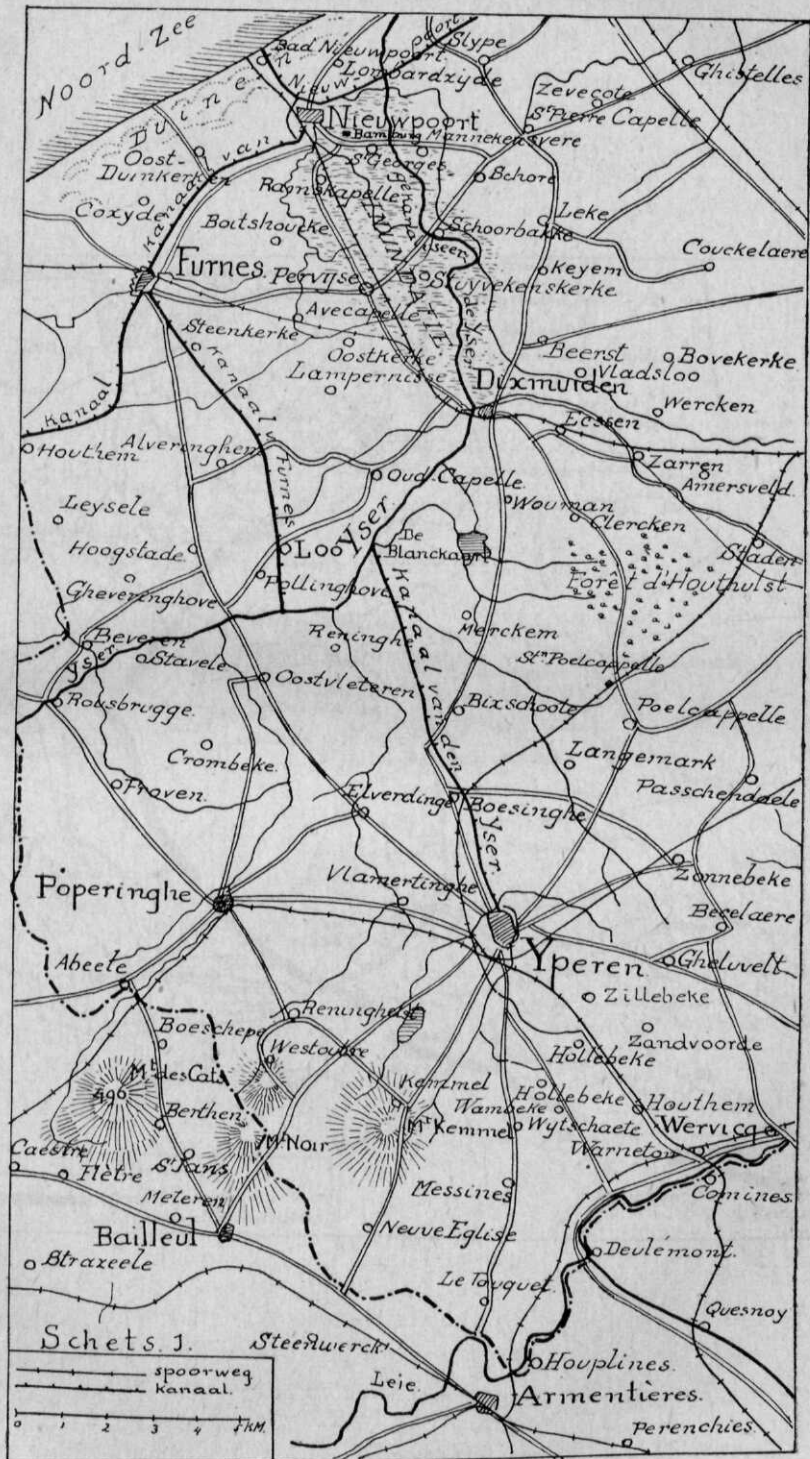
den. Hun overmacht zal de situatie echter wel redden. Zij kunnen nog talrijke reserve-troepen uit het Weichselfront doen oprukken.

In Oost-Pruisen moet men zich dus het Russische front nog wat meer Oostelijk dan op de schets staat aangegeven, n.l. in de lijn Angerburg—Johannesburg, denken, daarbij sluit dan de lijn Johannesburg—Neidenburg—Mlawa aan.

Zoowel in het Oosten als in het Westen is het thans afwachten, wat uit den strijd wordt; in het Oosten is hij nu eerst 5 dagen bezig en in het Westen beschouwt men het front Rijssel—Yperen—Nieuwpoort, reeds 5 weken bijna. Intusschen hebben de Duitschers dezer dagen alweder groote troepenmassa's, naar verluidt 100.000 man, in België verzameld. Zoodra deze op het front Yperen—Warneton zijn aangezet, zullen opnieuw hevige gevechten volgen, die wellicht eindelijk tot de tot nu toe steeds weder vruchteloos beproefde doorbreking zullen leiden.

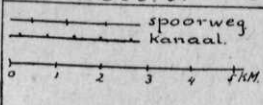
Die mogelijkheid blijft, al heeft men na zoo herhaalde teleurstelling alle reden aan deze oplossing te twijfelen.

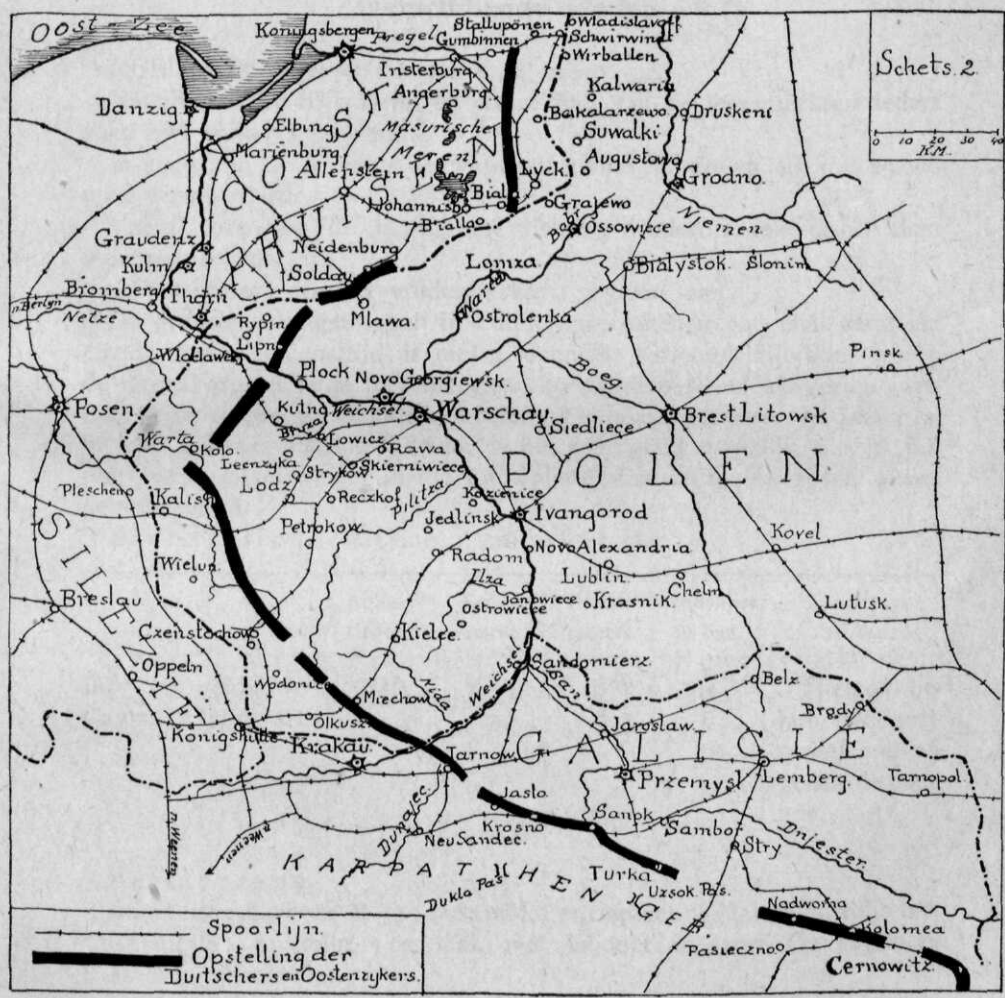
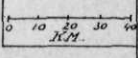
(Wordt vervolgd.)

Noord Zee

Schets 1. Steenwerck

Spoorlijn.
Opstelling der
Duitschers en Oostenrykers.

Oost-Zee

SILESIË

POLEN

GALICIE

KARPAATHEN

CERNOWITZ

Danzig

Gravdenz

Bromberg

Posen

Breslau

Oppeln

Königsberg

Königsberg

Insterburg

Angerburg

Elbing

Marienburg

Neidenburg

Soldau

Mlawa

Plock

Wielun

Czenstochow

Oppeln

Königsberg

Krakau

Tarnow

Jaslo

Krosno

Neusandec

Stallupönen

Gumbinnen

Masurische

Merzen

Biallae

Lomza

Ostrolenka

Warschau

Kulna

Lowicz

Lodz

Petrokow

Kielce

Sandomierz

Jaslo

Krosno

Neusandec

Wladislavoff

Schwirwind

Wirballen

Kalwaria

Bakalarzewo

Suwalki

Augustowa

Lycyli

Biala

Gratjewo

Ossowice

Warschau

Siedlice

Radom

Ilza

ostrowieck

Sandomierz

Jaslo

Krosno

Neusandec

Druskeni

Grodno

Yemen

Bialystok

Slonim

Pinsk

Brest Litowsk

Kovel

Chelm

Lutusk

Belz

Breda

Jaroslau

Przemysl

Lemberg

Tarnopol

Sambor

Stry

Dniester

Nadwohna

Kolomea

Pasteczno

Cernowitz

Turka

Uzook Pass

Dukla Pass

Boeg

Boeg

Belz

Przemysl

Lemberg

Tarnopol

Sambor

Stry

Dniester

Nadwohna

Kolomea

Pasteczno

Cernowitz

Turka

Uzook Pass

Dukla Pass

Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

RUSLAND. *Gegevens betreffende het leger.*

Het Russische Rijk is bij de uitbreiding van de legersterkten sedert 1912 niet achter gebleven.

In 1913 zijn de 3 onder de wapenen zijnde lichteningen elk met 25.000 man vermeerderd.

Vanaf 1914 zou de jaarlijksche lichtung wederom met 90.000 man worden vergroot.

Aanvang 1914 was de vredessterkte 1.385.000 man.

De grensbewakingstroepen in Polen waren met 10.000 man versterkt en de actieve dienstdtijd is met 4 maanden verlengd. Hierdoor waren de grenskorpsen bijna tot oorlogssterkte opgevoerd en aangezien jaarlijks districtsgewijze mobilisatie-oefeningen plaats hadden, dit jaar o. a. in het militair district Odessa, is het zeer goed mogelijk, dat in Juli ook reeds enkele meer in het binnenland staande legerkorpsen waren gemobiliseerd.

Dienstplicht. Algemeen van 21—43 jaar.

	Actieve leger.	Eerste reserve.	Tweede reserve.	Landstorm 1e ban.	Landstorm 2e ban.
Infie en veld-art.	3 ¹ / ₃	6 ² / ₃	8	5	Hiertoe behooren de vrijgestelde en afgekeurde mannen.
Cavie en rijd. art.	4	7	6	6	

Bewapening.

Infanterie: Gewe M. 91; 7.62 mM. Per regiment 4 Maxim-mitrailleurs.

Cavalerie: Karabijn 7.62 mM. met bajonet en sabel. Per regiment 8 Madsen-mitrailleurs.

Veld-, rijdende- en bergartillerie: Kanon van 7.62 cM.: houwitser van 12 cM.

Zware artillerie: Kanon van 10.67 cM. (totaal 42) en houwitser van 15 cM.

Organisatie.

Het veldleger bestaat uit:

a. 37 legerkorpsen, elk bestaande uit 2 of 3 Infanteriedivisiën (8 of 12 regimenten van 4 bataljons), gemeenlijk 14 batterijen artillerie,

waarvan 2 houwitserbatterijen, 1 regiment cavalerie en 1 bataljon pioniers;

b. 24 cavaleriedivisiën elk van 4 regimenten van 6 eskadrons benevens 2 batterijen rijdende artillerie;

c. afzonderlijke scherpschuttersbrigades, kozakkenregimenten en grensbewakingstroepen;

d. territoriaal georganiseerde kozakkenlegers, die echter voor den modernen oorlog weinig waarde schijnen te hebben.

3 tot 5 legerkorpsen met 1—2 cavaleriekorpsen (elk 2 divisiën) worden tot legers samengesteld; hieraan worden reservedivisiën toegevoegd (uit de overtollige manschappen der 1^e en 2^e reserve, totaal vermoedelijk 38).

Volgens de laatste gegevens bedraagt de totale sterkte:

Actieve leger:

- 353 regimenten infanterie (70 divisiën en 18 afzonderlijke brigades, totaal 79 divisiën),
- 83 cavalerie regimenten,
- 54 kozakken regimenten,
- 442 veldbatterijen,
- 42 bergbatterijen,
- 30 rijdende batterijen,
- 11 rijdende bergbatterijen,
- 74 veldhouwitserbatterijen,
- 24 zware houwitserbatterijen,
- 39 pionierbataljons,

Kozakkenleger:

- 72 sotniën te voet,
- 939 sotniën te paard,
- 39 kozakkenbatterijen.

De landstorm 1^e en 2^e ban kunnen bij mobilisatie elk 20 divisiën vormen, voor etappendienst, enz.

Van de troepenmacht is een gedeelte in Azië benoodigd voor de bezetting der grensgebieden. Algemeen wordt aangenomen, dat voor eenen Europeeschen oorlog 32 legerkorpsen in aanmerking komen en 5 legerkorpsen beschikbaar moeten blijven voor de bewaking van den Kaukasus, Turkestan en Siberië.

Vermoedelijk was de aanvankelijke opstelling van het Russische leger:

a. Het Wilnalleger onder Generaal RENNENKAMPF in het N.O. tegen Oost-Pruisen.

b. Het Narewleger onder Generaal SAMSONOF in het Z.O. tegen Oost-Pruisen, terwijl daarachter als reserveleger stond of werd geformeerd:

c. Het Grodnoërleger.

Op gelijke wijze waren waarschijnlijk aangewezen in het zuiden:

a. Het Kiewleger onder Generaal IWANOF in Russisch Polen ten N. van Galicië.

b. Het Odessa- en Kasanleger (onder Generaal NIKITIN?) ten N.O. van Galicië, terwijl hier voorloopig tot reserve werd bestemd:

c. het Moskouleger (onder Generaal PLAWA?).

De Algemeene Opperbevelhebber is Grootvorst NICOLAAS.

Uit eene officieele opgave van Generaal VON HINDENBURG, bevestigd door berichten van elders, blijkt, dat het Wilnaleger waarschijnlijk was samengesteld uit het IIe, IIIe, IVe en XXe Legerkorps, 5 Cav. Div. (waarbij de 1e en 2e Garde Cav. Div., de 2e en 3e Cav. Div. en 1e zelfst. Cav. Brig.), verder de 1e en 5e Scherpschutters-Brigade, de 3e en 4e Bessarabische Res. Div. (totaal 9 actieve en 8 reserve infanteriediv. en 5 cavaleriedivisiën).

Het Narewleger bestond op grond van verschillende gegevens oorspronkelijk vermoedelijk uit het VIe, XIIIe, XIVe, XVe en XXIIIe L.K., 5 Cav. Div. en verschillende reserveformaties, — later werden nog vermeld het Ie L.K. en de 3e Garde Infanteriedivisie. Vermoedelijk bestond dus het Narewleger — in verband met de samenstelling van het Wilnaleger — uit 10 Divisiën actieve leger, 7 à 8 Reservedivisiën en 5 Cavaleriedivisiën.

Tot het Grodnoër reserveleger behoorden o. a. deelen van de Garde, het Ie, XIIe, XXIIe, IIIe Siberische en één Kaukasisch Legerkorps, de 4e Finsche scherpschuttersbrigade en reserve formaties, dus 12 divisiën actieve leger en wellicht 2 à 4 reserve divisiën.

Waarschijnlijk zijn dus tegen de Duitschers in gevecht gebracht: 31 actieve divisiën en 17 à 18 reserve divisiën, waarvan, volgens opgave van Deutsche zijde, ongeveer 8 divisiën moeten zijn verloren gegaan.

Volgens Deutsche berichten totaal verlies der Russen tegen Duitschers en Oostenrijkers tot half October 1100 officieren en \pm 250.000 man?

Omtrent de samenstelling van de Russische troepen, die tegen Oostenrijk hebben geopereerd, is veel minder bekend geworden, alleen stemmen de berichten overeen, dat de Russen aanvankelijk, vooral tegen Galicië, groote troepenmassa's hebben geconcentreerd.

Tot het Kiewleger behoorden de actieve legerkorpsen IX, X, XI, aanvankelijk ook XII, tot het Odessa-Kasanleger het VIIe VIIIe, XVIe en XXIVe legerkorps; deelen van beide legers werden gecommandeerd door Generaal RUSZKY (5 legerkorpsen) en Generaal BRUSSLOW (3 legerkorpsen); tot het reserve Moskouleger het Ve, (XIIIe), XVIIe en XXVe legerkorps.

Van de Russische strijdmacht waren in September vermoedelijk gebonden:

tegen Duitschland in Oost-Pruisen:

31 actieve divisiën, 17 à 18 res. divisiën, 10 Cav. divisiën;

tegen Oostenrijk-Hongarije bij analogie(?)

31 actieve divisiën, 17 à 18 res. divisiën en 10 Cav. divisiën.

Er bleven dus nog als strategische reserve einde September over:

17 actieve divisiën, enkele res. divisiën en 4 Cav. divisiën.

Het is echter zeer goed mogelijk, dat een deel hiervan niet beschikbaar is, tengevolge van den oorlog met Turkije en het actief optreden van Perzië in de provincie Aserbeidjan.

OOSTENRIJK-HONGARIJE. *Gegevens betreffende het leger.*

De legerhervorming was bij het uitbreken van den oorlog nog in begin van uitvoering.

De compagnieën telden organiek 82 man, doch waren door detacheringen ten behoeve der grenskorpsen zeer verzwakt, de geringe sterkte aan artillerie werd als een groot gevaar beschouwd, de kader-nood was nijpend en de vrijwillige dienstneming verminderde voortdurend.

De mobilisatie in 1912 had de vele gebreken sterk doen gevoelen, met veel moeite werd toen per regiment veld-artillerie eene vijfde batterij opgericht, waardoor het aantal vuurmonden per divisie op 42 kon worden gebracht.

Volgens de nieuwe wet zou de vredessterkte aan manschappen en paarden worden uitgebreid en de artillerie worden vermeerderd; een en ander zou echter in vijf jaar zeer geleidelijk geschieden (tot 1918).

Dienstplicht. Van af het 21e levensjaar.

	Actief.	Reserve.	Landstorm 1e ban.	Landstorm 2e ban.
Infanterie en veld-artillerie . . .	2 j.	10 j.	19—37 j.	38—42 j.
Cavalerie en rijd-artillerie . . .	3 j.	7 j.	niet behooren-	
Ersatz-reserve . .	10 weken.	12 j.	de tot de overige ge categoriën.	

Vredessterkte . . . 400,000 man.

Oorlogssterkte . . . 1200,000 „

Ersatz-reserve . . . 500,000 „

Landstorm 2000,000 „

De jaarlijksche lichte is ruim 220,000 man, er zijn dus een groot aantal manschappen beschikbaar voor reserveformatiën. Per regiment infanterie wordt vermoedelijk een reservebataljon en een depotbataljon opgericht.

Bewapening.

Infanterie: Mannlicher M. 95, 8 mM.;

Mitrailleur Schwarzlose.

Cavalerie: Sabel en karabijn; zelfde mitrailleurs als infanterie.

Artillerie: Veldkanon M. 05, 7.6 cM.

Lichte veldhouwitsers M. 99, 10.4 cM.

Bergkanon M. 08 en 09, 7.25 cM.

Berghouwitser M. 08, 10 cM.

Zware veldhouwitser M. 99/04, 15 cM.

Aan belegeringsartillerie zijn beschikbaar, behalve moderne lange kanonnen van 10 cM. en zware mortieren van 30.5 cM. met autotractie, meer of min verouderd geschut van 12, 15, 18 en 24 cM.

Organisatie.

De landmacht bestaat uit 3 deelen, te weten:

1e. Het gemeenschappelijk leger.

2e. De Oostenrijksche landweer.

3e. De Hongaarsche Honved.

	Regimenten Infanterie.	Jager bataljons.	Regimenten Cavalerie.	Batterijen				Bataljons Vest.-art.	Pion. Bataljons.
				Veld-art.	Rijd.-art.	Berg-art.	Houwitser		
Gemeenschap- pelijk leger	110 ¹⁾	31 ²⁾	42	308	24	62	42	24	23
Oostenrijksche landweer .	40 ⁶⁾		6	16			16		
Hongaarsche Honved . .	32 ⁶⁾		10	48			16		
	(182 + 31) ⁷⁾		58 ³⁾	372 ⁴⁾	24 ⁵⁾	62 ⁴⁾	74 ⁴⁾	24	23

Elk regiment infanterie en elk jagerbataljon beschikt over 4 mitrailleurs; daarenboven zijn er nog 18 afdeelingen cavalerie-mitrailleurs van 4 geweren.

Bij mobilisatie zouden worden gevormd:

a. 16 legerkorpsen, elk van 3 Infanteriedivisiën (hierbij 1 landweer- of Honveddivisie), te zamen 36 tot 48 bataljons.

Bij elke Infanteriedivisie is o. m. eene brigade artillerie en zijn 2 tot 3 eskadrons cavalerie ingedeeld.

b. Afzonderlijke brigades.

- 1) 107 regimenten van 4 bataljons;
3 regimenten Keizerjagers van 3 bataljons;
te zamen 33 divisiën (76 brigades).
- 2) Hierbij 4 compagnieën wielrijders.
- 3) Per regiment 6 eskadrons.
- 4) Van 6 vuurmonden.
- 5) Van 4 vuurmonden.
- 6) Van 3 bataljons (8 divisiën).
- 7) Totaal 684 bataljons, overeenkomende met 57 Deutsche divisiën.

c. 10 Cavaleriedivisiën (24 eskadrons) met 1 à 2 mitrailleurafdeelingen, rijdende-artillerie, enz.

Oostenrijk-Hongarije concentreerde tegenover Rusland drie legers, tegenover Servië en Montenegro werd eene meer verspreide opstelling ingenomen.

Tot Opperbevelhebber werd Aartshertog FREDERIK benoemd.

a. Het 1e Leger onder Generaal VON DANKL op den linkervleugel, o. m. bestaande uit het Ie, Ve, VIe en XIIe L. K., ging oorspronkelijk tot het offensief over aan weerszijden van den Weichsel, versloeg de Russen van 22—24 Augustus bij Krasnik en drong door tot aan de hoogten ten zuiden van Lublin, waar de verdere opmarsch 1 September door de inmiddels versterkte Russen werd gestuit.

b. Het 2e Leger onder Generaal VON AUFFENBERG in het centrum marcheerde westelijk van den Bug op. Hierbij waren o. m. ingedeeld het IIe, IIIe, Xe en waarschijnlijk deelen van het VIIe L. K., het werd 28 Augustus door eene afd. onder Aartshertog JOZEF FERDINAND, waarbij o. a. het XIVe L. K., op den rechternvleugel versterkt en behaalde 2 September, na een zevendaagschen strijd, eene overwinning bij Samostje en Tyschowzy. Door versche Russische troepen uit Cholm werd de verdere opmarsch tot staan gebracht; toen dit leger door de in Galicië doorgedrongen Russische legergroep bij Rawaruks in den rug werd bedreigd, de Russische cavalerie zelfs tusschen het 1e en 2e leger tot Frampol doordrong, moesten beide legers 10 September tot achter den San terugtrekken.

c. Het 3e Leger dekte het Oosten van Galicië. In den beginne behoorden hiertoe o. m. het VIe, VIIe (gedeeltelijk?), IXe, XIe en XIVe L. K. (dit laatste steunde later het 2e leger). Dit leger gaf 3 September Lemberg en Halicz prijs en trok ongeveer 20 September achter de vesting Przemysl terug.

Einde September vereenigden deze 3 Oostenrijksche legers zich in de lijn Jaslo-Krakau, terwijl de vesting door de Russen werd ingesloten.

Begin October bedreigde het Duitsche offensief op den linker Weichsel-oever de Russen op den linkerflank, zoodat het Oostenrijksche leger, in verband met het Duitsche leger, wederom tot het offensief kon overgaan, om ongeveer 10 October opnieuw de Sanlinie te bereiken en Przemysl te ontzetten.

Invallen van de Russen einde September met ruim 3 divisiën door de Karpathenpassen bij Uzsok, Vereczke, Ökörmezö en Körösmezö in de Komitaten Ung, Bereg en Maramaros werden begin October door Hongaarsche plaatselijke troepen afgeslagen.

d. Tegen Servië en Montenegro en voor de bezetting van Bosnië en Herzegowina waren na het uitbreken van den oorlog met Rusland het VIIIe, XIIIe, XVe en XVIe L. K. aangewezen, versterkt o. m. door de 11e en 12e Alpenbrigade (IIIe L. K.) en de 3e

Oostenrijksche Bergbrigade, het geheel onder bevel van Generaal POTIOREK. In Augustus en September wordt hoofdzakelijk gestreden om de overgangen over de Save en de Drin. De Montenegrijnen bezetten den berg Lovcen bij Cattaro en trachtten, in vereeniging met Servische afdeelingen, tegen Serajewo op te rukken.

Volgens de laatste berichten zou tegen einde October in Oostenrijk de geheele landstorm te ban worden opgeroepen, om gekeurd te worden.

België: De vesting Antwerpen, Int. Rev., Oct./Nov.

Bulgarije: De uitbreiding van het leger, Int. Rev., Oct./Nov.

Duitschland: Militaire voorbereiding der jeugd, M. Woch., No. 130. Nieuwe indeeling van het Ministerie van Oorlog, Int. Rev., Oct./Nov.

Frankrijk: De infanterie in 't gevecht. De reorganisatie van het militaire luchtvaartwezen vóór den oorlog. De gendarmerie in den oorlog. Int. Rev., Oct./Nov.

Italië: Tactisch handboek. Kosten der gewapende neutraliteit. Het slechten der versterkingen van Genua, M. Woch., No. 135.

Oostenrijk-Hongarije: Het vrijwillige motorrijderskorps, Int. Rev., Oct./Nov.

Rusland: De zware artillerie. Nieuwe bepalingen op de opleiding der ingenieuroroepen, Int. Rev., Oct./Nov.

Boekaankondiging.

De samenstelling onzer krijgswraden, door Mr. Dr. J. EYSTEN. Overdruk uit het „Tijdschrift voor Strafrecht.”

Dit artikel, geplaatst in een onzer meest gelezen juridische periodieken, munt niet uit door groote nauwkeurigheid, hetgeen o. m. blijkt uit de mededeeling van S. over de samenstelling der krijgswraden (blz. 377).

Schrijver heeft blijkbaar den toestand voor oogen, zooals deze zich in de praktijk gewoonlijk laat aanzien. Slaat men evenwel de Regtspleging bij de Landmagt op, dan ziet men, dat in art. 120 de krijgswraad als volgt wordt samengesteld:

„de Krijgswraad bestaat uit een burger-regtsgeleerde als President en vier door den Commandant benoemde leden, welke laatsten, behoudens het bepaalde bij art. 131 en art. 130 laatste lid, den rang van Officier moeten bekleeden,” etc.

En art. 231 bepaalt: „Bij gebrek aan dienstdoende Officieren, zullen ook Officieren op pensioen..... tot den krijgswraad kunnen worden genomen.”

De mededeeling van S., dat de krijgswraden bestaan uit „kapiteins en luitenanten in actieven dienst” wijkt dus geheel af van de eischen in de wet gesteld.

Ook de secretaris is minder juist aangeduid. Volgens art. 29 R. L. wordt „..... een geschikt Officier tot secretaris benoemd.” Dat dit dus een „actief dienend luitenant” moet zijn, zooals schrijver aangeeft, steunt in geenen deele op de wet.

De samenstelling der Krijgswraden tijdens de mobilisatie, logenstrafte geheel het door den schrijver gedecreteerde.

Op blz. 379 zegt S., dat thans de vonnissen gemaakt worden door den president. In de wet staat nergens, wie de vonnissen moet maken; mij is dan ook een krijgswraad bekend, waar althans een deel der vonnissen door den secretaris wordt gemaakt en er is daartegen ook geen enkel bezwaar, zelfs niet wanneer, evenals zulks bij burger rechtscollèges geschiedt, de vonnissen gemaakt zouden worden door de leden, hetzij bij toerbeurt, hetzij door het lid, wiens meening bij de beraadslaging bovendreef.

Op blz. 381 rekent de schrijver uit, dat eigenlijk maar 30 officieren kans hebben in een krijgswraad zitting te nemen, „de plaatsvervangers en de secretarissen inbegrepen.” Afgezien nog van het feit, dat de officieren-commissarissen bij deze berekening zijn vergeten, ziet S. over het hoofd, dat de officieren gewoonlijk voor niet langer dan één jaar worden benoemd en er door overplaatsingen nog vaak tusschentijds

vacatures ontstaan. Het getal van 30 is dan ook geheel willekeurig en in ieder geval veel te laag. Vreemd doet het aan, op blz. 381 te lezen, dat de „leden van de (nieuwe) krijgsraden, secretaris, raadsman of officier-commissaris.... eenigermate juridisch geschoold dienen te zijn.” Het komt mij voor, dat die eisch ook voor de „oude” krijgsraden gold en dat men hiervan meer en meer overtuigd is geweest, blijkt uit het steeds grondiger onderricht in het algemeen en militair strafrecht, dat de aanstaande officieren hebben ontvangen.

Dat dit onderwijs „niet dan hoogst elementair” zou zijn, zooals schrijver op blz. 380 zegt, wordt minder juist geacht. Ten slotte nog eene algemeene opmerking. De artikelen zijn niet aangehaald volgens de nummers, die zij hebben krachtens de wet van 31 October 1912 Stbl. no. 337, maar volgens eene, door den schrijver indertijd bezorgde, uitgave der Regtspleging voor de Landmacht. Waar men evenwel slechts te rekenen heeft met den officieelen tekst, (Stbl. no. 365) ware het o. i. beter geweest, om verwarring te voorkomen, de nummering te volgen der officieele uitgave, die binnen ieders bereik is.

Het vorderen en het verleenen van militairen
bijstand tot handhaving of tot herstel der open-
bare orde, door F. H. A. SABRON, Gep. Luitenant-
Generaal, Adjudant i. b. d. van H. M. de Koningin.
's Gravenhage, 1914. MARTINUS NIJHOFF.

Uitvoerig behandelt de schrijver de geschiedenis van zijn onderwerp. Teruggaande tot de Unie van Utrecht staat S. in het bijzonder stil bij de opeenvolgende Fransche regelingen van af 1 Maart 1768, welke ook thans nog voor ons van belang zijn, daar de wettelijke bepalingen in 1791 in Frankrijk ingevoerd, den grondslag hebben gevormd voor de thans nog in Nederland ter zake geldende regelingen. Het goede dezer Fransche wetgeving wordt in een kort overzicht duidelijk uiteengezet. De wijze, waarop de Fransche bepalingen zijn overgegaan in de Nederlandsche voorschriften, wordt aangetoond, waarna de S. zich uitsluitend bezighoudt met in een zeven-tal hoofdstukken de, men mag wel zeggen, lijdensgeschiedenis van zijn onderwerp te beschrijven. De lezing daarvan is bijzonder interessant door de vele aangehaalde historische gebeurtenissen, gestaafd met aanhalingen uit geschriften. Eene grondige bespreking der artikelen 184, 185 en 186 der Gemeentewet en van art. 14 van het „Besluit. houdende vaststelling eener instructie voor den commissaris des Konings in elke provincie van 27 Sept. 1850, Stbl. No. 62”, is het onderwerp van de Hoofdstukken V—VIII. Hierin wordt de wordingsgeschiedenis dezer artikelen behandeld en vooral aandacht gewijd aan de meening van Mr. OPPENHEIM, neergelegd in diens bekende werk over het Nederlandsche Gemeente-Recht. Deze hoofdstukken bevatten ook een aantal behartigingswaardige wenken.

omtrent de wijze, waarop de militaire macht dient te worden gebruikt, wanneer zij geroepen is de orde te herstellen of te handhaven en de met voorbeelden gestaafde meening van den S., dat de schutterij tijdens haar bestaan niet de meest geschikte hulp in moeilijke omstandigheden bleek te zijn, komt ons voor zóó aannemelijk te zijn, dat wij gaarne de op blz. 67 gegeven aanbeveling overnemen, om, nu de schutterij is opgeheven, de aan deze volgens art. 184 Gemeentewet toegedachte taak, niet op de landweer te doen overgaan.

Bij de bespreking van art. 186 der Gemeentewet, wijkt de Schrijver belangrijk af van de door Mr. OPPENHEIM voorgedragen meeningen en de door hem (Schrijver) gestelde eisch, dat, wanneer het tot hulp gevorderde krijgsvolk is verschenen, de burgemeester, die de vordering deed, moet terugtreden en het verdere beleid van zaken aan den militairen bevelhebber dient over te laten, die als deskundige weet, wat hij van zijne troepen kan vergen en op welke wijze deze in elk voorkomend geval zijn aan te wenden, zal de instemming van ieder officier hebben, ook al geraakt hij hierdoor in strijd met de meening van Mr. OPPENHEIM. In dit verband wordt (op pag. 98) eene zucht geslaakt, dat in het algemeen de militaire wetenschap en hare toepassing in Nederland niet hoog staat aangeschreven bij de burgerij en in een noot wordt herinnerd aan hetgeen in Januari 1914 in eene vergadering der „Vereniging van Wijsbegeerte” door een Nederlandsch hoogleeraar is gezegd, n.l. dat men wegens het bezit van een te helder hoofd niet geschikt kan zijn voor den krijgsdienst.

In Hoofdstuk IX worden enkele klachten over verleenden bijstand of over optreden der militaire macht behandeld. Hoewel S. niet wil beweren, dat nooit eenige aanmerking te maken zou zijn geweest over de wijze, waarop door militairen bij het vervullen van deze taak is opgetreden, toont hij toch aan, dat er voor gegronde klachten geen aanleiding is en deelt mede, dat integendeel bij het Departement van Oorlog veelal dankbetuigingen zijn ontvangen voor de wijze, waarop de militaire bijstand werd verleend. In geen der talrijke verslagen ter zake of in de correspondentie met andere departementen of civiele autoriteiten werden door hem klachten aangetroffen.

Bij het werk zijn gevoegd een viertal bijlagen, waarvan de drie eerste gemakkelijk zijn voor hen, die de besproken reglementen en aanschrijvingen niet direct binnen hun bereik hebben. Bijlage 4 geeft een kort relaas van het gebeurde te Blaricum op 1 Mei 1903. waar naar aanleiding van het bekende Meent-geschil een persoon door een schildwacht werd doodgeschoten.

Het „Naschrift” geeft een overzicht van het gewijzigde „Voorschrift betreffende het verleenen van bijstand en hulp door militairen”. Het oordeel hierover is niet gunstig en o. i. terecht. Gaarne onderschrijven wij den wensch naar eene regeling dezer hoogst gewichtige materie door de wet.

De bestudeering van het werk van den Generaal SABRON wordt ieder

officier dringend aanbevolen, terwijl ook voor menig jurist het geschrift nieuwe gezichtspunten zal openen.

De vlootbasis en een en ander uit het rapport der staatscommissie voor de verdediging van Ned.-Indië (of van ons volksbestaan?) in een ander licht bekeken, door A. VAN DER SLUIS, Luit t/Z 1e klasse. *Helder*, 1914. C. DE BOER JR.

Deze met gloed en krachtige overtuiging geschreven brochure geeft een ontwerp van een verdediging van Nederlandsch-Indië.

S. wenscht, dat onverwijd met de organisatie van den algemeenen dienstplicht in Bali, Lombok en de Preanger-regentschappen zal worden begonnen en geeft daarvoor zijne motieven. Daarna toont hij aan, dat aan de vlootbasis in Straat Soenda overweldigende voordeelen in strategisch opzicht verbonden zijn en schildert hij ons het ongelukkig verloop van een oorlog met Japan, in het geval Straat Soenda niet versterkt en bezet is.

Geheel nieuwe gezichtspunten ten voordeele van deze vlootbasis worden evenwel niet geopend. Toch is S. er wel in geslaagd de tegen die basis ingebrachte bezwaren te ontzenuwen.

Over het algemeen getuigt deze brochure van een krachtigen, doortastenden geest. Zij is het lezen overwaard, al moet ons de opmerking van 't hart, dat zij meermalen niet van oppervlakkigheid is vrij te pleiten.

v. d. W.

De werkzaamheden der moderne bereden artillerie, applicatorisch behandeld bij een aanvallend gevecht van ongeveer drie brigades met hulpwapens, enz. Overdruk uit het Indisch militair tijdschrift n°. 4 van 1914.

Deze, ons door den S. toegezonden, overdruk behandelt het optreden van eenige veld- en bergbatterijen gedurende een aanvallend gevecht tegenover eene tegenpartij, waarbij uitsluitend bergartillerie is ingedeeld, op een terrein in de omstreken van Salatiga. Na het algemeen verloop van het gevecht geschetst te hebben, neemt S. de detailwerkzaamheden van de aanvallende artillerie nader in beschouwing. Van bevoegde zijde werd in de Juni-aflevering van het I. M. T. in een tweetal artikelen op S.'s pennevrucht reeds kritiek uitgeoefend, waaruit blijkt dat niet alle artilleristen zich met zijne denkbeelden kunnen vereenigen.

Wij volstaan daarom slechts met eene enkele opmerking, nl. deze, dat, waar in eene studie als de onderwerpelijke, verschillende bevelen worden gegeven, deze zonder meerdere moeite kunnen voldoen aan de eischen, die aan den vorm daarvan in het Velddienstvoorschrift worden gesteld. Thans laat zulks te wenschen over.

v. d. W.

The elementary principles of wireless telegraphy
bij R. D. BANGAY, *London*, 1914. THE MARCONI PRESS
AGENCY, LTD.

De uitgifte van het boekje heeft, blijkens het voorbericht, ten doel het verspreiden van de kennis omtrent de beginselen van de draadloze telegraphie, speciaal als leidraad ten behoeve van ontwikkelde jongelieden (ook padvindere) bij het door hen op dit gebied te verrichten werk. Zoowel theorie als praktijk worden behandeld.

In het eerste gedeelte worden in een zeer klein bestek de elementaire begrippen uit de natuurkundige electriciteitsleer behandeld. Hoewel deze poging — aangezien juist deze begrippen moeilijk in het kort duidelijk zijn uiteen te zetten — gewaagd moet worden geacht, moet worden erkend, dat de schrijver, door zijne zakelijke en heldere taal, en door eene gelukkige keuze van toelichtende schetsen, daarin goed is geslaagd.

De theorie van de golf- en slingerbeweging is naar verhouding meer uitgebreid behandeld. De praktische behandeling en de beschrijving van de toestellen, waarbij de schrijver zich bepaalt tot marconi-apparaten, zijn zeer duidelijk, terwijl ook voor dit gedeelte de dikwerf oorspronkelijke teekeningen en schetsen goed zijn gekozen.

Het geheele werkje laat zich gemakkelijk lezen, terwijl de eenvoudige en methodische indeeling van de leerstof het boekje, zonder dat het eene populaire verhandeling geeft, ook voor meer uitgebreide studie van het onderwerp eene uitstekende handleiding biedt.

Ter aankondiging ontvangen.

Hoe men in België tracht te voorzien in de behoefte aan buiten het Leger gevormde helpers van den Geneeskundigen Dienst voor oorlogstijd, door Dr. D. ROMEYN. Overdruk uit het Militair Geneeskundig Tijdschrift, Aflevering 3, 18e Jaargang.

Internationale Monatschrift für Wissenschaft, Kunst und Technik. 1. u. 4. Kriegsheft. *Leipzig-Berlin*, 1914. B. G. TEUBNER.

Eene militair-geneeskundige oefening, door Dr. D. ROMEYN. Overdruk uit No. 34 van het reddingwezen in vredes- en oorlogstijd.

De „influenza”-ziekten van het paard, door Dr. E. C. H. A. M. BEMELMANS. *Tilburg*, 1914. Uitgegeven voor rekening van den Schrijver.

De transportcolonnes van het Nederlandsche Roode Kruis te velde, door Jhr. Dr. J. M. A. GEVERS LEUVEN. *Gouda*, 1914. G. B. VAN GOOR ZONEN.

„Pages d'histoire”. 1914. 1. Le guet-apens. 3. En mobilisation. 4. La Journée du 4 août. 5. En guerre, du 5 au 7 août. 6. Les communiqués officiels du 5 au 14 août. 7. Les communiqués officiels du 15 au 31 août. 8. Les communiqués du 1er au 30 septembre. 9. Extraits du Bulletin des armées de la République. *Paris-Nancy-Bordeaux*, 1914. BERGER-LEVRAULT.

Trois mois de guerre. *Paris-Nancy-Bordeaux*, 1914 BERGER-LEVRAULT.

Die Geographie des östlichen Kriegsschauplatzes, von Prof. Dr. TIESSEN. *Berlin*, 1914. CONCORDIA DEUTSCHE VERLAGS-ANSTALT.

Als de vrede komt, door H. DUNLOP. *Rotterdam*, 1914. W. L. EN J. BRUSSE'S UITGEVERSMAATSCHAPPIJ.

1813—1913. Le Français né Malin. Suivi de: Stingy Frenchman! 2e édition, par J. C. CLAUDEL. *Zwolle*, 1913. C. FASTRÉ.

De houding van Groot-Brittannië tegenover kleine landen. 's *Gravenhage*, 1914. MARTINUS NIJHOFF.

In de forten, door J. H. SPEENHOFF. *Rotterdam*, 1914. W. L. EN J. BRUSSE'S UITGEVEVERSMAATSCHAPPIJ.

Brief van Zijner Majesteits ambassadeur te Weenen aangaande het afbreken der diplomatieke betrekkingen met de Oostenrijks-Hongaarsche regeering. Getrouwe vertaling van het Engelsche origineel. 's *Gravenhage*, 1914. MARTINUS NIJHOFF.

Redevoering van Generaal BOTHA, gehouden te Bank op 28 September 1914.
